

Stichting
Pensioenfonds
Invista

Stichting Pensioenfonds Invista
Tunnelweg 95, 6468 EJ Kerkrade
Postbus 1085, 6460 BB Kerkrade

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel en Fabrieken onder nummer 24369546

Verslag over het boekjaar
1-1-2016 t/m 31-12-2016

Inhoud

	Pagina
Bestuur en organisatie	5
Meerjarenoverzicht	7
Karakteristieken van het pensioenfonds	
Voorwoord	9
Verslag van het bestuur	
Het pensioenfonds	11
Financiële positie	14
Pensioenregeling	16
Communicatie	19
Beleggingen	20
Analyse resultaat en aantallen verzekerden	21
Uitvoeringskosten	23
Governance	24
Uitbestedingsbeleid	28
Risicomanagement	28
Vooruitblik 2017	31
Verslag Visitatiecommissie	
Bevindingen Visitatiecommissie	33
Reactie van bestuur	36
Verslag Verantwoordingsorgaan	
Oordeel verantwoordingsorgaan	37
Reactie van bestuur	38

Pagina**Jaarrekening**

Balans per 31 december	40
Staat van baten en lasten	42
Kasstroomoverzicht	44
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	45
Toelichting op de balans per 31 december	50
Toelichting op de staat van baten en lasten	56
Resultaatbestemming	61
Gebeurtenissen na balansdatum	61
Risicoparagraaf	62

Overige gegevens

Statutaire bepalingen omtrent de resultaatbestemming	71
Actuariële verklaring	72
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	74

Bestuur en organisatie

Bestuur per 31 december 2016

Namens werkgever:

Dhr. J.H.G. Thomas (1958)

Dhr. A.S. Westhuis (1980)

Dhr. T. Harrison (1955)

voorzitter

plv voorzitter

(plaatsvervangend lid Mevr. J. Wouters (1956))

Namens deelnemers:

Dhr. Tj. J. War (1962)

Dhr. M.J.J. Wita (1955)

Namens de pensioengerechtigden:

Dhr. E.N. Sipkema (1949)

Dagelijks bestuur

Dhr. J.H.G. Thomas (1958)

Dhr. M.J.J. Wita (1955)

Beleggingscommissie

Dhr. J.H.G. Thomas (1958)

Dhr. T. Harrison (1955)

Dhr. A.S. Westhuis (1980)

Verantwoordingsorgaan

Namens werkgever:

Dhr. P.C.J. Seuntjens (1969)

Mevr. M. Van Rutten (1965)

voorzitter tot 1-8-2016

voorzitter sinds 19-10-2016

Namens deelnemers:
Mevr. H.L.M. Vinders (1957)
Dhr. M.J.H. Sonnemans (1955)

Namens pensioengerechtigden:
Dhr. P. Diepstraten (1946)

secretaris

Organisatie

Administrateur en bestuursondersteuning	AZL N.V., Heerlen
Adviserend Actuaris	Aon Hewitt Nederland cv, Rotterdam
Certificerend Actuaris	Aon Hewitt Nederland cv, Eindhoven
Vermogensbeheerder	Nationale Nederlanden Investment Partners B.V., Den Haag
Accountant	EY Accountants LLP, Maastricht
Herverzekeraar	Nationale Nederlanden Levensverzekering Maatschappij N.V., Rotterdam

Meerjarenoverzicht

	2016	2015	2014	2013	2012
Aantallen					
Deelnemers	236	280	276	270	276
Gewezen deelnemers	404	335	334	361	383
Pensioengerechtigden	105	98	99	84	63
Totaal aantal verzekerden	745	713	709	715	722
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Technische voorzieningen					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	155.656	139.047	131.347	109.897	116.490
Overige technische voorzieningen	178	151	145	154	149
Reserves					
Indexatiereserve	39.834	31.817	30.643	14.980	14.290
Bestemmingsreserve SUT	0	0	403	309	300
Algemene reserve	-23.419	-18.141	-13.602	-5.873	-13.569
	16.415	13.676	17.444	9.416	1.021
Bijdragen	3.720	2.721	2.986	3.914	7.574
Pensioenuitkeringen	1.708	1.759	2.062	1.847	1.174
Toeslagverlening (verwerkt per jaarultimo)					
Indexatie deelnemers	0,00%	0,00%	0,00%	0,35%	0,00%
Indexatie pensioengerechtigden en slapers	0,00%	0,00%	0,00%	0,21%	0,00%
Beleggingen					
Belegd vermogen voor risico pensioenfonds	171.906	152.810	147.533	119.475	113.102
Rendement o.b.v. total return	11,9%	2,9%	30,5%	3,1%	15,4%

	2016	2015	2014	2013	2012
Aanwezige dekkinggraad	110,5%	109,8%	113,3%	108,6%	100,9%
Beleidsdekkinggraad	106,3%	110,5%			
Vereiste dekkinggraad	118,2%	120,2%			
Minimaal vereiste dekkinggraad	104,0%	104,0%			

Karakteristieken van het pensioenfonds

Voorwoord

Voor u ligt het verslag over het boekjaar 2016 (hierna: het verslagjaar) van Stichting Pensioenfonds Invista.

De Stichting Pensioenfonds Invista (verder in dit verslag aangeduid met 'pensioenfonds' of 'fonds') is een ondernemingspensioenfonds in de zin van de Pensioenwet, statutair gevestigd te Kerkrade. Het pensioenfonds voert de pensioenovereenkomsten uit van de (voormalige) werknemers in dienst van INVISTA (Nederland) B.V. en sinds 1-1-2016 eveneens de werknemers van INVISTA Polyester B.V..

In dit jaarverslag over het boekjaar 2016 legt het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista verantwoording af over het gevoerde beleid en wordt inzicht gegeven in de (financiële en pensioen-gerelateerde) ontwikkelingen bij het fonds en de situatie aan het einde van het verslagjaar.

Voor wat betreft de financiële positie kan over 2016 gemeld worden dat de beleidsdekkingsgraad gedurende het jaar fors is gedaald van 110,5% ultimo 2015 naar 106,3%, waardoor er helaas nog steeds geen ruimte bestaat om toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen te kunnen verlenen. Hieraan is ook de huidige wet- en regelgeving debet, die het aan pensioenfondsen verbiedt om toeslagen te verlenen als de beleidsdekkingsgraad minder dan 110% bedraagt. Het is wellicht een schrale troost voor de deelnemers dat het pensioenfonds zich in dat opzicht nauwelijks onderscheidt van vele andere, zowel grote als kleine, pensioenfondsen in Nederland.

In dit jaarverslag zal het bestuur aan de hand van het bestuursverslag verantwoording afleggen over de diverse ontwikkelingen bij het pensioenfonds en werkzaamheden die in 2016 zijn verricht. De verantwoording voor wat betreft het financiële deel is daarnaast ook terug te vinden in de jaarrekening.

Wilt u meer weten over Stichting Pensioenfonds Invista? Kijkt u dan op de website van het pensioenfonds:
www.pensioenfondsinvista.nl.

Verslag van het bestuur

Het pensioenfonds

Inleiding

Stichting Pensioenfonds Invista, opgericht op 18 november 2004, is een ondernemingspensioenfonds verbonden aan INVISTA (Nederland) B.V. en INVISTA Polyester B.V. en de hieraan gelieerde ondernemingen als zijnde de werkgever.

Het pensioenfonds heeft de stichting als rechtsvorm en is statutair gevestigd te Kerkrade. Stichting Pensioenfonds Invista is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel.

Overeenkomstig artikel 10 van de statuten wordt hierbij verslag uitgebracht over het boekjaar 2016. De in het verslag vermelde bedragen zijn op basis van duizenden euro opgenomen, tenzij anders is aangegeven.

Doelstelling

De doelstelling van Stichting Pensioenfonds Invista is de belanghebbenden bij te staan in de geldelijke gevolgen van ouderdom, invaliditeit en overlijden door middel van het toekennen van (aanspraken) op pensioen. In de Statuten staat vermeld dat de Stichting dit doel tracht te bereiken door het, volgens de bij pensioenreglement vast te stellen regels, innen van geldelijke bijdragen van de werkgever en aangesloten ondernemingen (inclusief deelnemersbijdragen), deze gelden te beleggen en te beheren en daaruit, volgens de in het pensioenreglement vastgelegde regels, uitkeringen toe te kennen bij ouderdom, invaliditeit en overlijden. De uitkering van het ouderdomspensioen gaat in op de pensioendatum en is een aanvulling op de AOW-uitkering die door de overheid wordt uitbetaald. Daarnaast keert Stichting Pensioenfonds Invista nabestaandenpensioenen uit welke in geval van overlijden van de (gewezen) deelnemer aan diens nagelaten betrekkingen (partner en/of kinderen) worden uitgekeerd. Bij arbeidsongeschiktheid (80% of meer) van de deelnemer wordt de pensioenverzekering voortgezet.

Missie, visie en strategie

Missie, visie en strategie

Het pensioenfondsbestuur heeft in 2014 haar missie, visie en strategie vastgesteld. Deze missie, visie en strategie zijn voor alle doelstellingen die het fonds nastreeft en inspanningen die het fonds daarbij betracht, leidend.

Missie

De Stichting Pensioenfonds Invista is een ondernemingspensioenfonds als bedoeld in de Pensioenwet en heeft als doel de belanghebbenden bij te staan in de geldelijke gevolgen van ouderdom, invaliditeit en overlijden door middel van het toekennen van pensioen of aanspraken erop. Het fonds wil dit bereiken door het innen van geldelijke bijdragen van de werkgever, aangesloten ondernemingen en bijdragen van actieve deelnemers; deze gelden te beleggen en te beheren en daaruit uitkeringen te betalen bij ouderdom, invaliditeit en overlijden. De regels voor het innen van de bedragen, beleggen, beheren en het uitkeren zijn vastgelegd in het pensioenreglement en andere spelregels binnen het fonds; passende wettelijke regels vinden hier eveneens toepassing, zoals de eisen voor deskundigheid van de bestuurders van het fonds en de voorwaarden gesteld door de toezichhouders.

Visie

Het algemene beleidsuitgangspunt is om de pensioentoezegging na te komen en wel tegen zo laag mogelijke maar stabiele premies en uitvoeringskosten met behoud van de waarde vaste koopkracht van de uitkeringen.

Strategie

1. De strategie kan op korte termijn worden gewijzigd op grond van wettelijke maatregelen, financiële kaders, sterftetabellen, gewijzigde beleggingsresultaten en maatregelen/wensen van de sociale partners en de uitvoerder. Een uitgebalanceerd financieel beleid is nodig.
2. Vermogensbeheerders aan te spreken op een voortdurende inzet de resultaten van hun activiteiten aantoonbaar te verbeteren zoals rendement van beleggingen en risicoafweging die erbij hoort tegen een benchmark.
3. Met de uitvoerder zijn via een SLA afspraken gemaakt hoe de dienstverlening is te organiseren.
4. De financiële adviseurs stimuleren om ons tijdig op ontwikkelingen te wijzen die de performance van het fonds beïnvloeden, zowel negatief als positief.
5. Uitstekend contact met de sponsor/werkgever om zijn positie te kennen met betrekking tot zijn ondersteuning van het fonds.
6. Altijd voldoen aan de wettelijke kaders en regelgeving.
7. Aangezien het bestuur de financiële positie en de opzet van het fonds als geheel beziet, is in de ABTN een dekkingsgraad afhankelijk beleidskader uiteengezet met betrekking tot het toeslagbeleid, premiebeleid en beleggingsbeleid in onderlinge samenhang.
8. Het fonds heeft de ambitie om de koopkracht van de pensioenaanspraken en –rechten op peil te houden door deze op basis van bepaalde maatstaven te indexeren.
9. Het fonds heeft ook de ambitie de beleggingsrisico's te beheersen door middel van duidelijke afspraken met de vermogensbeheerder en de kosten voor de werkgever en de deelnemers zo laag mogelijk te houden.

Organisatie pensioenfonds

Bestuur

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista bestaat uit zes leden. Drie leden worden voorgedragen door de werkgever, twee leden worden gekozen door de deelnemers en één lid wordt gekozen door de pensioengerechtigden. De bestuurders worden als zodanig niet bezoldigd. Voor twee bestuurders is een vacatievergoeding vastgesteld. Tijdens het verslagjaar is de samenstelling van het bestuur ongewijzigd gebleven.

Beleggingscommissie

Het bestuur heeft een beleggingscommissie ingesteld, welke het bestuur informeert en adviseert over het gevoerde beleggingsbeleid. De beleggingscommissie houdt toezicht op de goede uitvoering van het (uitbestede) vermogensbeheer en houdt de performance van de vermogensbeheerder nauwlettend in de gaten. De beleggingscommissie rapporteert haar bevindingen aan het bestuur. Gedurende het verslagjaar is de samenstelling van de beleggingscommissie ongewijzigd gebleven.

Auditcommissie

Het bestuur heeft een auditcommissie ingesteld die periodiek audits uitvoert bij de uitvoerende organisaties AZL N.V., Nationale Nederlanden Investment Partners en Nationale Nederlanden N.V. Daarnaast kunnen er op verzoek van het bestuur eveneens audits bij de andere dienstverleners van het pensioenfonds worden uitgevoerd. De auditcommissie rapporteert haar bevindingen aan het bestuur. Deze bevindingen –indien noodzakelijk geacht door de auditcommissie en/of bestuur– worden vergezeld van een actieplan om eventuele geconstateerde tekortkomingen te adresseren. In 2016 heeft de auditcommissie een audit uitgevoerd, te weten bij Aon Consulting Nederland c.v.. Verder beoordeelt de audit commissie de jaarlijkse ISAE3402-rapportages en eventuele ISAE3000-rapportages van de diverse dienstverleners en brengt hiervan verslag uit aan het bestuur.

Verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft, conform de vereisten uit de Pensioenwet, een Verantwoordingsorgaan. De belangrijkste taken zijn het toetsen van het door het bestuur gevoerde beleid en het geven van gevraagde en ongevraagde adviezen. Een en ander is uitgewerkt in het Reglement Verantwoordingsorgaan. De leden van het Verantwoordingsorgaan worden als zodanig niet bezoldigd. Gedurende het verslagjaar is de samenstelling van het Verantwoordingsorgaan gewijzigd als gevolg van de introductie van de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen per 1 juli 2014. De samenstelling van het Verantwoordingsorgaan dient op basis van onderlinge getalsverhouding plaats te vinden. Het Verantwoordingsorgaan dient per 31-12-2016 te bestaan uit één afgevaardigde namens de werkgever, twee afgevaardigden namens de deelnemers en één afgevaardigde namens de pensioengerechtigden. Gedurende het verslagjaar hebben zowel de heer Seuntjens als de heer Volf hun lidmaatschap van het Verantwoordingsorgaan beëindigd. Het bestuur heeft vervolgens mevrouw Van Rutten op 19 oktober 2016 als opvolger van de heer Seuntjens en de heer Sonnemans als opvolger van de heer Volf benoemd. Voor de samenstelling van het Verantwoordingsorgaan wordt verwezen naar het hoofdstuk "Organisatie Pensioenfonds per 31-12-2016".

In dit verslagjaar wordt separaat verslag gedaan van de bevindingen van het Verantwoordingsorgaan (zie inhoudsopgave) ten aanzien van het door het bestuur in 2016 gevoerde beleid. Tevens is de reactie hierop van het bestuur opgenomen.

Intern toezicht

De Pensioenwet schrijft tevens voor dat een pensioenfonds moet zorgdragen voor de inrichting van intern toezicht. Het bestuur heeft besloten het intern toezicht door middel van de instelling van een visitatiecommissie in te richten. De visitatiecommissie bestaat uit drie onafhankelijke, externe personen die verder geen banden met het bestuur van het pensioenfonds hebben. De visitatiecommissie is ten minste belast met de beoordeling van de beleids- en bestuursprocedures en –processen, de checks and balances, de wijze waarop de uitvoering van de regeling wordt bestuurd en aangestuurd en de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn. Deze beoordeling vindt minimaal eens per jaar plaats. Een en ander is uitgewerkt in het Reglement Visitatiecommissie. Naar aanleiding van de opdracht daartoe heeft de visitatiecommissie in de periode februari tot en met april 2017 haar visitatie uitgevoerd. De bevindingen van de visitatiecommissie zijn neergelegd in een visitatierapport. Een delegatie van het bestuur heeft de conceptversie van dit rapport met de visitatiecommissie besproken. De definitieve versie van dat rapport heeft het bestuur in mei 2017 ontvangen. De samenvatting van de bevindingen die de visitatiecommissie aan het bestuur heeft gerapporteerd, worden in het voorliggende jaarverslag over 2016 gepubliceerd omdat de visitatie voornamelijk betrekking had op dat jaar. Het bestuur zal ook dit jaar weer op basis van de in het visitatierapport vermelde aanbevelingen actiepunten formuleren en contact met de visitatiecommissie onderhouden omtrent de opvolging van de diverse actiepunten.

Compliance Officer

De compliance officer is belast met het toezicht op de naleving van de gedragscode door aan de gedragscode verbonden personen. Het gaat dan met name om de bepalingen in de gedragscode met betrekking tot het aanvaarden van relatiegeschenken, giften, uitnodigingen, nevenfuncties, het deelnemen in andere instellingen/zakelijke relaties etc.. Daarnaast adviseert de compliance officer over de uitleg en toepassingen van bepalingen zoals die zijn opgenomen in de gedragscode. Sinds 1 januari 2015 is de heer Slijters van accountantskantoor Oamkb te Heerlen als externe compliance officer aangesteld.

Uitvoeringsorganisaties

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista heeft de dagelijkse uitvoering van de werkzaamheden uitbesteed aan diverse uitvoeringsorganisaties. Deze werkzaamheden betreffen vermogensbeheer, financiële administratie, pensioenadministratie en bestuursondersteuning. Uitgangspunt is dat het bestuur, conform de eisen van de Pensioenwet, verantwoordelijk blijft voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken. Monitoring van de uitbestede taken geschiedt onder meer op basis van de afgesloten SLA's.

De financiële administratie, pensioenadministratie, jaarverslaglegging en de bestuursondersteuning worden uitgevoerd door AZL N.V. te Heerlen. AZL N.V. stelt jaarlijks een ISAE3402-rapportage, alsmede een ISAE3000-rapportage voor processen die niet onder de ISAE3402-rapportage vallen, op.

Daarnaast wordt het bestuur van het pensioenfonds actuariel geadviseerd door Aon Hewitt Nederland cv te Rotterdam. De vermogensbeheerder is Nationale Nederlanden Investment Partners te Den Haag. Ook Nationale Nederlanden Investment Partners verstrekt een ISAE3402-rapportage.

Deze documenten zijn door de auditcommissie over verslagjaar 2016 opgevraagd en geëvalueerd. De auditcommissie heeft hiervan schriftelijk verslag uitgebracht aan het bestuur.

Juridische ondersteuning

Stichting Pensioenfonds Invista wordt, in voorkomende gevallen, juridisch bijgestaan door mr. K. Guldmond, advocatenkantoor Van der Steenhoven Advocaten te Amsterdam.

Financiële positie

(Beleids-)dekkingsgraad

Sinds de invoering van het nFTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Alle beleidsmaatregelen moeten gebaseerd zijn op deze beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds bedroeg einde 2016 106,3% (einde 2015 was dit 110,5%).

Het verloop van de feitelijke dekkingsgraad in het verslagjaar zag er als volgt uit:

	Pensioen- vermogen	Technische voorziening	Feitelijke dekkingsgraad 2016
Primo 2016	152.874	139.198	109,8%
Beleggingsopbrengsten	17.568	14.621	1,0%
Premie	2.474	2.677	-0,3%
Waardeoverdrachten	58	75	0,0%
Kosten	23	23	0,0%
Uitkeringen	-1.708	-1.700	0,1%
Kanssystemen	345	406	0,0%
Toeslagverlening	297	0	0,2%
Overige mutaties technische voorzieningen	181	443	-0,2%
Andere oorzaken	137	91	-0,1%
Einde 2016	172.249	155.834	110,5%

Reële dekkingsgraad en marktwaardedekking

Daarnaast is de reële dekkingsgraad een belangrijke graadmeter voor de financiële positie van het pensioenfonds. In de berekening van de reële dekkingsgraad wordt ook de verwachte stijging van de prijzen meegenomen als pensioenverplichting. Daardoor worden de totale pensioenverplichtingen van het pensioenfonds dus hoger. In deze wettelijke berekening wordt gerekend met een vaste inflatie van 2% per jaar rekening houdend met een ingroeipad.

Einde 2016 bedroeg de reële dekkingsgraad 86,0% (einde 2015 was dit 88,9%). Einde 2016 bedroeg de marktwaardedekking (= de waarde van de beleggingen en de waarde van de verplichtingen worden beide berekend met behulp van de marktrente) 105,7% (einde 2015: 105,5%).

Vereist eigen vermogen en herstelplan

De vereiste dekkingsgraad bedroeg per 31 december 2016 118,2%. Hiermee ligt de beleidsdekkingsgraad van Pensioenfonds Invista onder de vereiste dekkingsgraad en is er sprake van een reservetekort. Het fonds heeft een herstelplan waarin is vastgelegd welke maatregelen worden ingezet om binnen vijf jaar het vereist eigen vermogen te behalen.

Uit het in het eerste kwartaal van 2016 bij DNB ingediende herstelplan blijkt dat het pensioenfonds met het geldende beleid tijdig zal herstellen uit het reservetekort. Volgens de berekeningen van het herstelplan is de dekkingsgraad namelijk hoger dan de vereiste dekkingsgraad. Op basis van het huidige herstelplan zal het fonds de pensioenen niet hoeven te korten (verlagen) om tijdig te herstellen.

Het herstelplan is door DNB goedgekeurd het herstelplan kunt u vinden op de website van het fonds (www.pensioenfondsinvista.nl).

In het eerste kwartaal van 2017 heeft de jaarlijkse actualisering van het herstelplan plaatsgevonden. Ook volgens het geactualiseerde herstelplan verwacht het fonds tijdig uit het reservetekort te herstellen. Nadat de toezichthouder DNB dit herstelplan heeft goedgekeurd zal dit eveneens via de website beschikbaar worden gesteld.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets, die een pensioenfonds jaarlijks vóór 1 juli moet uitvoeren, toetst de financiële opzet van het fonds en toetst of het verwachte pensioenresultaat voldoet aan de door het fonds zelf gestelde normen onder meerdere scenario's. Deze scenario's worden door DNB voorgeschreven. Het pensioenresultaat is een maatstaf voor koopkrachtbehoud. Het pensioenfonds zelf definieert hoe ver het pensioenresultaat mag wegzakken. Blijkt uit de haalbaarheidstoets dat het verwachte pensioenresultaat niet voldoet aan deze norm, dan moet dit gecommuniceerd worden aan de achterban én de sociale partners en leidt dit er mogelijk toe dat de pensioenovereenkomst herzien wordt. De haalbaarheidstoets 2017 is nog niet beschikbaar.

In de haalbaarheidstoets wordt een projectie van de financiële situatie van het pensioenfonds voor een lange periode (60 jaar) gemaakt voor een groot aantal economische scenario's. De haalbaarheidstoets heeft als doel inzicht te geven in:

- de gevolgen van de financiële opzet van het fonds;
- de verwachtingen en risico's, met name ten aanzien van koopkrachtbehoud;
- de consistentie en evenwichtigheid van het beleid;
- de haalbaarheid en consistentie van het premiebeleid;
- de herstelkracht van het fonds.

De belangrijkste uitkomst waarnaar gekeken wordt in de haalbaarheidstoets is het pensioenresultaat. Het bestuur heeft bij de uitvoering van de aanvangshaalbaarheidstoets in 2015 de navolgende ondergrenzen vastgesteld:

- Het verwachte pensioenresultaat, startend vanuit de feitelijke beleidsdekkingsgraad per 1 januari 2015 (111,4%), bedraagt 96%. Het bestuur heeft hierbij een ondergrens van 84% gedefinieerd.

- Het verwachte pensioenresultaat, startend vanuit de vereiste dekkingsgraad per 1 januari 2015 (117,9%), bedraagt 103%. Het bestuur heeft hierbij een ondergrens van 90% gedefinieerd.
- Startend vanuit de feitelijke dekkingsgraad mag de afwijking tussen het verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in het slecht weer scenario (dit is op basis van de regelgeving het 5% percentiel) maximaal 52% zijn.

Met bovenstaande uitkomsten en ondergrenzen werd bij de aanvangshaalbaarheidstoets aan alle normen voldaan. Met de uitvoering van de jaarlijkse haalbaarheidstoets over 2016 heeft het bestuur aangetoond dat nog steeds aan alle grenzen wordt voldaan:

- Het verwachte pensioenresultaat, startend vanuit de feitelijke beleidsdekkingsgraad per 1 januari 2016 (110,5%), bedraagt 111,0% (vastgestelde ondergrens 84%).
- Startend vanuit de feitelijke dekkingsgraad bedraagt de afwijking tussen het verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in het slecht weer scenario (het 5% percentiel) 35,8% en dat is minder dan het vastgestelde maximum van 52%.

Pensioenregeling

De pensioenregelingen van het pensioenfonds zagen er op 31 december 2016 op hoofdlijnen als volgt uit:

Pensioenreglement-A:

van toepassing op:

- werknemers van de INVISTA (Nederland) B.V. vestigingen Dordrecht, Rozenburg of Kerkrade, die reeds deelnemer waren in de tot 1 januari 2014 geldende pensioenregeling A en die zowel op 31 december 2013 als op 1 januari 2014 in dienst waren;
- werknemers die op of na 1 januari 2014 in dienst zijn getreden bij de INVISTA (Nederland) B.V. vestiging Kerkrade;
- werknemers die zowel op 31 december 2005 als op 1 januari 2006 in dienst was bij INVISTA Polyester B.V. en die vanaf 1 januari 2016 pensioenaanspraken zijn gaan verwerven.

Pensioensysteem	Geïndexeerd middelloon
Pensioenrichtleeftijd	67 jaar
Opbouw% ouderdomspensioen	1,875%
Hoogte partnerpensioen	70% van het ouderdomspensioen
Partnerpensioen	Opbouwbasis
Hoogte wezenpensioen	20% van het ouderdomspensioen
Wezenpensioen	Opbouwbasis
Maximum pensioengevend salaris	€101.519
Franchise	€15.304
Maximum pensioengrondslag	€86.215
Pensioenpremie	5% van pensioengrondslag ¹⁾

Pensioenreglement-B:

van toepassing op:

- werknemers van INVISTA (Nederland) B.V. vestiging Dordrecht, Rozenburg en Born, die reeds deelnemer waren in de tot 1 januari 2014 geldende pensioenregeling B en die zowel op 31 december 2013 als op 1 januari 2014 in dienst waren bij INVISTA (Nederland) B.V.;
- werknemers die op of na 1 januari 2014 in dienst is getreden bij de INVISTA (Nederland) B.V. vestiging Dordrecht, Rozenburg en Born;
- werknemers die op of na 1 januari 2006 in dienst is getreden bij INVISTA Polyester B.V. en die op 1 januari 2016 nog in dienst was bij INVISTA Polyester B.V.;

1) Voor werknemers die op of na 1 januari 2006 in dienst zijn getreden bij de vestiging Kerkrade bedraagt de deelnemersbijdrage 7% van de pensioengrondslag.

Deze regeling bestaat uit twee separate regelingen:

- De basisregeling geldt voor een salarisgedeelte tot € 36.154,- per jaar (1 januari 2016). Deze regeling is een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling.
- De excedent-regeling geldt voor een salarisgedeelte boven € 36.154,- per jaar (1 januari 2016). Deze regeling is een beschikbare premieregeling, waarbij de beschikbare premie jaarlijks direct wordt omgezet in een pensioenaanspraak.

Pensioensysteem	Geïndexeerd middelloon en excedent beschikbare premieregeling met jaarlijkse inkoop van pensioenaanspraken
Pensioenrichtleeftijd	67 jaar
Opbouw% ouderdomspensioen	1,875%
Hoogte partnerpensioen	70% van het ouderdomspensioen
Partnerpensioen	Opbouwbasis
Hoogte wezenpensioen	20% van het ouderdomspensioen
Wezenpensioen	Opbouwbasis
Maximum pensioengevend salaris	€101.519
Franchise	€15.304
Excedent salarisingrens	€36.154
Pensioenpremie	7% van pensioengrondslag

Voor de actuele pensioenreglementen wordt verwezen naar de website van het fonds: www.pensioenfondsinvista.nl.

Premiebeleid

Kostendekkende, gedempte en ontvangen premie

Artikel 129 van de Pensioenwet schrijft voor dat de pensioenpremie die het fonds ontvangt minstens gelijk moet zijn aan de kostendekkende premie zoals berekend conform de ABTN. Er kan alleen sprake zijn van een lagere premie wanneer aan de voorwaarden ten aanzien van de hoogte van beleidsdekkingsgraad, indexatie en ongedaanmaking van eventuele kortingen is voldaan.

Voor wat betreft de regelgeving in het Financieel Toetsingskader op het terrein van de premiestelling, is het mogelijk om de kostendekkende premie vast te stellen met een methodiek van premiedemping. Dit om sterke fluctuaties in de hoogte van de premie te voorkomen. Het pensioenfonds heeft in 2015 besloten om vanaf 2016 voor wat betreft de premiedempingsmethodiek uit te gaan van een 10-jaars gemiddelde rente.

De door het fonds bij de werkgever in rekening te brengen feitelijke premie is gebaseerd op de gedempte kostendekkende premie. De feitelijke premie over 2016 bedraagt € 3.583.000,- en deze is hoger dan de gedempte kostendekkende premie van € 3.311.000,-. De kostendekkende premie bedraagt ad € 4.365.000,-. Op basis van het gedempt premiebeleid is de feitelijke premie over 2016 kostendekkend.

De feitelijke premie ad € 3.583.000,- bestaat uit de gedempte kostendekkende premie, en een premiemarge van € 272.000,-.

Overzicht van de opbouw van de feitelijke premie, de kostendekkende premie en de gedempte kostendekkende premie van het fonds:

(Bedragen x € 1.000,-)	2016	2015
Kostendekkende premie	4.365	3.636
Gedempte kostendekkende premie	3.311	2.452
Premiemarge	272	269
Feitelijke premie	3.583	2.721
De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
Actuarieel benodigd	3.164	2.649
Opslag in stand houden vereist vermogen	579	346
Opslag voor uitvoeringskosten	622	641
	4.365	3.636
De gedempte kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
Actuarieel benodigd	2.287	1.638
Opslag in stand houden vereist vermogen	402	196
Opslag voor uitvoeringskosten	622	618
	3.311	2.452

Gezien het bovenstaande is de actuaris van mening dat de feitelijke premie over boekjaar 2016 toereikend is.

Toeslagbeleid en toeslagverlening

Toeslagen mogen onder het Financieel Toetsingskader pas verleend worden vanaf een beleidsdekkingsgraad van 110%. Daarnaast moet de gegeven toeslag toekomstbestendig zijn. Dit betekent dat het eigen vermogen boven de beleidsdekkingsgraad hoog genoeg moet zijn om de toegezegde toeslagverlening ook in de toekomst te kunnen financieren. Incidentele toeslagen voor in het verleden niet toegekende toeslagen of doorgevoerde korting(en) van pensioenaanspraken zullen alleen toegekend worden, als dit geen gevolgen heeft voor de toekomstbestendigheid van de reguliere toeslagverlening. De beleidsdekkingsgraad mag door het geven van een incidentele toeslag niet lager worden dan de vereiste dekkingsgraad. Daarnaast zal het fonds niet meer dan 1/5e van het overschot hiervoor aanwenden.

Indien en voor zover de financiële middelen van het fonds dit toelaten worden er jaarlijks per 1 januari toeslagen verleend op de opgebouwde pensioenaanspraken (voorwaardelijke toeslagverlening). Bij de toeslagverlening wordt onderscheid gemaakt tussen actieve en inactieve deelnemers (gewezen deelnemers en pensioengerechtigden).

De toeslagverlening aan actieve deelnemers bedraagt maximaal de gemiddelde CAO-loonstijging bij INVISTA (Nederland) B.V. over de periode januari-januari. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening wordt een reserve gevormd. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre de pensioenaanspraken worden aangepast.

De toeslagverlening aan inactieve deelnemers bedraagt maximaal de stijging van de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens, zoals vastgesteld door het CBS, over de verstreken periode oktober - oktober van het afgelopen kalenderjaar. Er wordt

voor deze voorwaardelijke toeslagverlening geen reserve gevormd en geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit het beleggingsrendement gefinancierd. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre de pensioenaanspraken worden aangepast. Jaarlijks worden de volgende elementen aan de indexatiereserve, bestemd voor de toeslagverlening van de actieve deelnemers, toegevoegd:

- het saldo van de beschikbare overrente (onder aftrek van de beheerskosten voor het gesepareerde depot) toe te rekenen aan de voorziening pensioenverplichtingen voor actieve deelnemers, hierbij rekening houdend met de financiële positie van het fonds;
- een jaarlijkse bijdrage van 4% van de pensioengrondslag conform de pensioenregeling die vóór 1 januari 2006 van toepassing was;
- het behaalde rendement op de indexatiereserve over het afgelopen boekjaar.

Rendementen behaald over reserves anders dan de indexatiereserve komen ten goede aan de financiële positie van het pensioenfonds. Aan de indexatiereserve worden, in het geval dat toeslagen worden verleend aan de actieven, de kosten voor deze toeslagen aan de indexatiereserve onttrokken. De indexatiereserve is niet beklemd en wordt bij vaststelling van de dekkingsgraad bij het beschikbare vermogen opgeteld.

Het bestuur heeft, gelet op de financiële positie van het pensioenfonds ultimo 2015, besloten om per 1 januari 2016 eveneens geen toeslagen te verlenen aan zowel de actieve als de inactieve deelnemers. De belangrijkste overwegen om geen toeslag te verlenen waren gelegen in het feit dat de beleidsdekkingsgraad ultimo 2015 slechts licht boven 110% uitkwam, namelijk 110,5%. Gelet op het feit dat het pensioenfonds zich ultimo 2015 nog steeds in reservetekort bevond, alsmede de vooruitzichten dat de beleidsdekkingsgraad van het fonds in 2016 verder zal gaan dalen, heeft het bestuur besloten om geen toeslagen te verlenen per 1 januari 2016. Aangezien de beleidsdekkingsgraad van het fonds ultimo 2016 106,3% bedroeg en daarmee onder de 110% ligt, heeft het bestuur besloten om per 1 januari 2017 eveneens geen toeslagen te verlenen.

Communicatie

Communicatiebeleidsplan

Het bestuur heeft in 2016 geïnventariseerd welke wijzigingen in het communicatiebeleid op grond van de Wet Pensioencommunicatie moeten worden doorgevoerd en welke aanvullende mogelijkheden deze wet biedt om de communicatie te verbeteren. Deze inventarisatie is begin 2017 afgerond en het bestuur heeft op 23 januari 2017 het vernieuwde communicatiebeleidsplan vastgesteld. In het beleidsplan zijn de communicatiedoelstellingen en -strategie voor de komende jaren nader uitgewerkt. De communicatie is de komende jaren gericht op het informeren en bewust maken van de belanghebbenden bij het fonds.

Communicatie met deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers

In 2016 heeft het pensioenfonds diverse middelen ingezet om met de belanghebbenden te communiceren. Naast de wettelijk verplichte informatie, zoals Pensioen 1-2-3 en het Uniform Pensioenoverzicht, is in de communicatie een belangrijke rol weggelegd voor de website van het fonds (www.pensioenfondsinvista.nl). Aan de website is bovendien een deelnemersportaal gekoppeld (Mijn Pensioencijfers) waarin (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden hun pensioensituatie kunnen inzien en direct zaken kunnen regelen.

Pensioen 1-2-3 en Pensioenvergelijker ingevoerd

Pensioen 1-2-3 is een nieuw communicatiemiddel dat iedere pensioenuitvoerder op grond van de Wet Pensioencommunicatie moet gebruiken. Dit document bestaat uit drie lagen. De deelnemer krijgt gelaagde informatie over zijn pensioenregeling. Laag 1 bevat een beknopte weergave van de pensioenregeling. In laag 2 worden de onderdelen uit laag 1 uitgebreider beschreven. Laag 3 bestaat uit documenten die bij de regeling horen, bijvoorbeeld het pensioenreglement. Deze documenten worden op de website van Stichting Pensioenfonds Invista beschikbaar gesteld. De Pensioen 1-2-3 van het Invista pensioenfonds is in 2016 geïmplementeerd en is op de website terug te vinden.

Ook is vanaf 1 juli 2016 voor deelnemers de Pensioenvergelijker beschikbaar gekomen. De Pensioenvergelijker is een checklist die de deelnemer helpt om twee regelingen met elkaar te vergelijken. Hoewel het niet wettelijk verplicht is heeft het Invista pensioenfonds de Pensioenvergelijker al gevuld met informatie over de eigen pensioenregeling. Deze is terug te vinden op de website.

Vanaf 2016 moeten pensioenfondsen vaker gegevens aanleveren bij het Pensioenregister, mijnpensioenoverzicht.nl. Binnen vier maanden moet een collectieve wijziging zichtbaar zijn in het Pensioenregister. Vanaf 1 juli 2016 ververst het pensioenfonds vier keer per jaar de gegevens voor het Pensioenregister.

Beleggingen

ALM-studie

In 2016 heeft het bestuur opdracht gegeven tot de uitvoering van een ALM-studie. De laatste ALM-studie dateerde uit het jaar 2012 en aangezien het bestuur zich in 2016 heeft gebogen over de toekomstvisie van het fonds, achtte het bestuur het wenselijk om te bezien in hoeverre de noodzaak tot een herijking van het huidige (beleggings-)beleid bestaat. Hiertoe is een ALM-studie het meest aangewezen instrument. Met een dergelijke studie wordt een lange termijn projectie gemaakt van de (financiële) ontwikkeling van het pensioenfonds. Daarbij wordt onder een groot aantal (waaronder stress-) scenario's gekeken hoe de beleggingen en pensioenverplichtingen zich onder die omstandigheden ontwikkelen, wat dat betekent voor de ontwikkeling van de (beleids-) dekkingsgraad en welke toeslagen onder die omstandigheden kunnen worden verleend of welke kortingen van de aanspraken en pensioenen dan wel extra stortingen van de werkgever noodzakelijk zijn.

De resultaten van de ALM-studie hebben laten zien dat het huidige beleid in lijn ligt met de door het fonds vastgestelde risicohouding. Met name de uitgevoerde maatman-analyse liet zien dat er sprake is van een evenwichtige belangenafweging over de diverse doelgroepen van het fonds door de uitvoering van het huidige beleid. In dat kader heeft het bestuur geconcludeerd dat er geen directe noodzaak bestaat tot beleidswijziging op basis van de voorliggende resultaten van de ALM-studie, uiteraard uitgaande van de gehanteerde aannames, waaronder renteontwikkeling. Voorsnog bestaat er naar de mening van het bestuur dan ook geen directe aanleiding om het strategisch beleggingsbeleid van het fonds op korte termijn te wijzigen.

Beleggingsresultaten

De beleggingen van het pensioenfonds zijn in het verslagjaar flink in waarde gestegen van € 152,8 miljoen ultimo 2015 naar € 171,9 miljoen ultimo 2016. De waardestijging in 2016 van € 19,1 miljoen bestaat uit een beleggingsresultaat van € 17,7 miljoen en een netto instroom in de portefeuille van € 1,4 miljoen.

In 2016 worden de resultaten van de beleggingen positief beïnvloed door een forse daling van de rente en een positief resultaat van de aandelenportefeuille en commodities door de correctie van de olieprijs in 2016.

De vastrentende waardenportefeuille bestaat uit diverse lange duratiefondsen die beleggen in euro staatsobligaties, bedrijfsobligaties en swaps. Deze fondsen zijn afgestemd op gemiddelde looptijd van de pensioenverplichtingen van Invista en dekken 65% van het renterisico af. Deze portefeuille behaalde een rendement van 13,0%, en presteerde iets beter dan de vergelijkbare benchmark, 12,7% steeg.

De aandelenportefeuille is een wereldwijd gespreide portefeuille in zowel in ontwikkelde markten en emerging markten. Vooral in de ontwikkelde markten werd een goed rendement behaald, gesteund door een sterke Amerikaanse dollar. De aandelenportefeuille behaalde een rendement van 10,1% en behaalde een vergelijkbare performance met de benchmark (10,0%). Binnen de aandelenportefeuille waren hoog dividendaandelen in trek en presterende het beste (14,3%). Emerging markets herstelde sterk van

de achterblijvende resultaten in vorige jaren. Het emerging markets fonds behaalde 10,8% rendement, maar de benchmark 14,5% vanwege het kwaliteitskarakter van de beleggingen stegen aandelen minder sterk.

De goede resultaten van de aandelen en vastrentende waarden zorgden uiteindelijk voor een jaarresultaat van 11,9%, gelijk aan de benchmark.

Beleid ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen

Vanaf 1 januari 2013 geldt een wettelijk verbod op het (laten) uitvoeren van transacties, het verstrekken van leningen of verwerven van niet vrij verhandelbare deelnemingen in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, distributie of verkoop van clustermunie of cruciale onderdelen daarvan. Het wettelijk verbod geldt niet voor transacties in door derden beheerde beleggingsinstellingen en indices waarbij de producenten van clustermunie en of daarbij betrokken ondernemingen, minder dan 5% van de waarde van die beleggingsinstelling of index vertegenwoordigen. Stichting Pensioenfonds Invista heeft in het beleggingsbeleid geen specifiek eigen beleid geformuleerd met betrekking tot de aspecten milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen. Het fonds sluit hierbij aan bij het beleid van Nationale Nederlanden Investment Partners B.V. (NN IP). Het fonds belegt haar vermogen volledig in door derden beheerde beleggingsinstellingen. Op het beleggingsbeleid van deze beleggingsinstellingen heeft het bestuur geen directe invloed. Alhoewel het wettelijk verbod niet geldt voor deze beleggingsinstellingen is het bestuur hierover wel de dialoog aangegaan met de vermogensbeheerder NN IP. Alhoewel de beleggingsinstellingen waarin het pensioenfonds belegt geen specifiek duurzaam karakter hebben, heeft NN IP wel verklaard veel waarde te hechten aan verantwoord beleggen. Haar strategie voor Verantwoord Beleggen is gebaseerd op vier pijlers: NN IP is ondertekenaar van UN PRI en hanteert deze principes voor Verantwoord Beleggen van de Verenigde Naties (UN PRI) in haar beleggingsproces van al haar beleggingsfondsen. In de gehele fondsrange van NN IP belegt zij niet in controversiële wapens, oefent NN IP het stemrecht op aandelen binnen de beleggingsfondsen actief uit in overeenstemming met het belang van haar klanten en biedt diverse duurzame aandelen en creditfondsen aan. Het Bestuur zal het beleid van NN IP hierover blijven monitoren.

Beleggingen op Nederlands grondgebied

De posities in Nederland waren eind december 2016 aanwezig in de vastrentende en aandelenportefeuille. Het totaal bedroeg circa € 13,7 miljoen (excl. cash en derivaten).

Analyse resultaat en aantallen verzekerden

Analyse van het resultaat

Bij de vaststelling van de technische voorziening worden aannames gedaan met betrekking tot sterftekans, intrest en andere factoren. Als de werkelijkheid afwijkt van deze aannames ontstaan resultaten ten gunste of ten laste van het fonds.

Indien we de wijziging van het vermogen afzetten tegen de wijziging van de technische voorziening geeft dit het resultaat van het boekjaar. In boekjaar 2016 is er sprake van een positief resultaat van € 2.739.000, zoals tevens uit de volgende tabel blijkt:

	Pensioen- vermogen	Technische voorziening	Eigen vermogen
Primo 2016	152.874	139.198	13.676
Wijziging	19.375	16.636	2.739
Ultimo 2016	172.249	155.834	16.415

Overzicht Verzekerdenbestand

	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen-gerechtigden
Stand per 31 december 2015	280	335	98
Mutaties door:			
– Nieuwe toetreding	37	0	0
– Ontslag met premievrije aanspraak	-77	77	0
– Waardeoverdracht	0	-1	0
– Overlijden	0	0	0
– Afkoop	0	0	0
– Ingang pensioen	-3	-11	14
– Andere oorzaken ¹⁾	-1	4	-7
Mutaties per saldo	-44	69	7
Stand per 31 december 2016 ²⁾	236	404	105
Specificatie pensioengerechtigden		2016	2015
Ouderdompensioen		86	79
Partnerpensioen		16	16
Wezenpensioen		3	3
		105	98

1) Dit betreft expiraties.

2) Waarvan 2 deelnemers met (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling.

Uitvoeringskosten

	2016 ¹⁾	2015 ¹⁾
Pensioenbeheer (pensioenuitvoeringskosten in euro per deelnemer)	€ 1.941	€ 1.661
Vermogensbeheer:		
– Kosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,30%	0,31%
– Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,00%	0,01%

De uitvoeringskosten bestaan uit drie categorieën, a, b en c.

Kosten van het pensioenbeheer (categorie a) bestaan uit de kosten van uitbesteding, bestuurskosten, advieskosten en de kosten van toezicht. De totale kosten bedragen € 662.000, welke voor een groot deel door de werkgever worden gefinancierd. Om de kosten per deelnemer te berekenen is conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Gewezen deelnemers tellen derhalve niet mee.

Kosten van het vermogensbeheer kunnen in twee categorieën worden onderscheiden. De eerste categorie (b) betreft de kosten van de beheervergoeding aan de vermogensbeheerder(s) en overige beheervergoedingen. Dit betreft een bedrag van € 507.000, uitgesplitst in directe kosten van € 305.000, die rechtstreeks zijn af te leiden uit de staat van baten en lasten, en € 202.000 aan kosten verwerkt in de rendementen.

De tweede categorie (c) betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht of kosten voor transacties die gedurende het jaar zijn uitgevoerd. Deze kosten zijn dus niet rechtstreeks af te leiden uit de jaarrekening en zijn geschat op € 2.000. De totale kosten vermogensbeheer komen daarmee uit op circa € 509.000.

Kosten per beleggingscategorie

(Bedragen x € 1.000,-)

Beleggingscategorie	Beheer- kosten	Performance gerelateerde kosten	Transactie kosten	Totaal
Aandelen	147	-	1	148
Vastrentende waarden	199	-	1	200
Commodities	11	-	-	11
Overige vermogensbeheerkosten	150	-	-	150
Totaal kosten vermogensbeheer via NN IP	507	-	2	509

Transactiekosten houden verband met de aan- of verkoop van beleggingsfondsen, individuele beleggingstitels en/of derivaten. Voor de individuele beleggingstitels en derivaten worden de transactiekosten niet afgerekend bij het uitvoeren van de trade en zijn als volgt geschat:

1) Bedragen zijn inclusief BTW

Vastrentende waarden / FX spots en forwards

De transactiekosten zijn benaderd door het verschil tussen de transactieprijs en de midprijs op transactiemoment te berekenen.

Indien deze methode niet kan worden toegepast, wanneer de midprijs niet objectief kan worden vastgesteld, worden de gemiddelde transactiekosten bepaald voor het type/asset class van het instrument, bepaald in yield termen en vertaald naar transactiewaarden (impact yield * transactiewaarde = geschatte kosten).

Indien dit tevens niet mogelijk is, worden de transactiekosten gereconstrueerd door het verzamelen van nadere informatie rond transactiemoment.

De transactiekosten worden gelijk gesteld met 1% van de transactiewaarde in het geval geen van bovenstaande schattingsmethodieken kan worden toegepast.

OTC derivaten

Voor IRS'en geldt grotendeels dezelfde logica als voor de bepaling transactiekosten voor vastrentende waarden indien de midprijs methodiek kan worden toegepast.

Is dit niet mogelijk dan worden de gemiddelde transactiekosten bepaald aan de hand van het currency pair van de IRS, bepaald in yield termen en vertaald naar transactiewaarden (impact yield * transactiewaarde = geschatte kosten). Indien dit tevens niet mogelijk is, worden de transactiekosten gereconstrueerd door het verzamelen van nadere informatie rond transactiemoment. De transactiekosten worden gelijk gesteld met 1% van de transactiewaarde in het geval geen van bovenstaande schattingsmethodieken kan worden toegepast.

In de transactie- en beheerkosten zijn onder andere de kosten vermogensbeheer uit de staat van baten en lasten ad € 305.000,- opgenomen. Voor de kosten die in de staat van baten en lasten zijn opgenomen worden daadwerkelijk facturen ontvangen, het resterende deel wordt ingeschat op basis van bovenstaande methodiek.

Governance

Bestuur

Het bestuur heeft in 2016 tienmaal vergaderd. Het bestuur heeft een keer formeel met het verantwoordingsorgaan overlegd.

Daarnaast zijn er twee themabijeenkomsten georganiseerd waarin het bestuur en het verantwoordingsorgaan ter verdieping van het kennisniveau geïnformeerd worden en discussiëren over actuele pensioentema's.

Belangrijke onderwerpen die in de bestuursvergaderingen aan de orde kwamen, zijn:

- De toekomst van het fonds en beëindiging kapitaalcontract per 31-12-2016;
- De financiële positie (inclusief herstelplan) van het fonds;
- De jaarstukken 2015;
- Actuariële zaken, zoals de haalbaarheidstoets en de actualisering van de actuariële grondslagen en flexibiliserings- en afkoopfactoren;
- Opvolging acties naar aanleiding van on-site visit DNB in 2015 en gesprek DNB d.d. 16 juni 2016;
- De uitvoering van een ALM-studie;
- De uitvoering van een Integraal risicomanagementanalyse;
- Aanpassing van diverse fondsdocumenten, waaronder ABTN, pensioenreglementen en uitvoeringsovereenkomsten;
- De gevolgen van wijzigingen in wet- en regelgeving;

Fondsdocumenten

In het verslagjaar zijn de volgende fondsdocumenten gewijzigd:

ABTN

De Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) wordt jaarlijks door het bestuur geactualiseerd. In de bestuursvergadering van 6 december 2016 is de herziene ABTN vastgesteld, waarbij onder andere besluitvorming uit het verslagjaar is verwerkt.

Uitvoeringsovereenkomsten

In verband met de toetreding van de werknemers van INVISTA Polyester B.V. per 1 januari 2016 is er een nieuwe uitvoeringsovereenkomst met INVISTA Polyester B.V. opgesteld. Verder zijn er enkele tekstuele aanpassingen doorgevoerd in de bestaande uitvoeringsovereenkomst met INVISTA (Nederland) B.V.

Pensioenreglementen

De pensioenreglementen werden in het verslagjaar aangepast vanwege de toetreding van de werknemers van INVISTA Polyester B.V. per 1 januari 2016, nieuwe bepalingen uit hoofde van de Wet pensioencommunicatie en de flexibiliseringsfactoren per 1 januari 2016. Daarnaast werden nog enkele tekstuele aanpassingen doorgevoerd ter verduidelijking van reglementsbevestigingen en werden de diverse kengetallen (franchise, afkoopgrens, maximum pensioengevend salaris en excedent salarisgrens) geactualiseerd. Het meest actuele pensioenreglement is beschikbaar op de website van het pensioenfonds.

Gedragscode

De Pensioenfederatie heeft in 2016 een bijgewerkte modelgedragscode gepubliceerd. Het fonds heeft de door de Pensioenfederatie voorgestelde wijzigingen verwerkt in de eigen gedragscode en blijft daarmee de modelgedragscode volgen.

Geschiktheid en evaluatie

Het geschiktheidsbeleid en het opleidingsplan zijn vastgelegd in een geschiktheidsplan. In dit plan worden naast kennisaspecten ook de vaardigheden beschreven (competenties) waarover bestuurders bij voorkeur beschikken. Op basis hiervan is ook een functieprofiel voor bestuurders opgesteld.

Het bestuur van Pensioenfonds Invista is zich terdege bewust van zijn verantwoordelijkheid en besteedt dan ook voortdurend aandacht aan het op peil houden en, daar waar nodig, verder verbeteren van de geschiktheid. In 2016 werd dit met name ingevuld door het bijwonen van seminars en andere bijeenkomsten. Verder heeft het bestuur dit jaar wederom een tweedaagse cursus georganiseerd op 20 en 21 oktober 2016. Daarmee wil het bestuur de geschiktheid van het bestuur als geheel, maar ook die van elke bestuurder afzonderlijk, op het peil houden dat nodig is om te kunnen blijven voldoen aan de steeds zwaarder wordende eisen op dat terrein.

De Code Pensioenfonds verlangt ook dat het bestuur jaarlijks het eigen functioneren, zowel van het bestuur als geheel als van de individuele bestuurders, evalueert. Het bestuur heeft op 23 januari 2017 een collectieve zelfevaluatie van zijn eigen functioneren in het jaar 2016 onder de externe begeleiding van de compliance officer uitgevoerd. De zelfevaluatie wordt op een gestructureerde en systematische wijze uitgevoerd en de uitkomsten hiervan zijn vastgelegd. De belangrijkste uitkomst van de zelfevaluatie is dat het huidige bestuur goed functioneert en men naast de huidige aanwezige kennis eveneens oog heeft voor de toekomstige noodzakelijke kennis en hierop anticipeert conform het opleidingsplan.

Diversiteit

De huidige samenstelling van het bestuur en het Verantwoordingsorgaan naar geslacht/leeftijd momenteel in overeenstemming met de normen zoals die zijn voorgeschreven door de Code Pensioenfonds. Gelet op de (leeftijds-)samenstelling van de populatie van het pensioenfonds is de naleving van deze normen voor Pensioenfonds Invista evenwel geen vanzelfsprekendheid. Het bestuur zal bij het ontstaan van vacatures in het bestuur dan wel de fondsorganen streven naar de naleving van de betreffende diversiteitsnormen uit de Code Pensioenfonds. In het functieprofiel wordt in dat kader ook verwezen naar de betreffende normen.

Indien er meerdere kandidaten voor een vacature beschikbaar zijn en deze kandidaten van gelijke geschiktheid zijn, zal de kandidaat worden voorgedragen die het beste aansluit bij de normen uit de Code Pensioenfondsen. Uitgangspunt voor het bestuur blijft echter dat geschiktheid prevaleert boven de diversiteitsnormen uit de Code Pensioenfondsen.

Gedragcode / Compliance Officer

Het bestuur hanteert een gedragscode. Jaarlijks bevestigen de leden van het bestuur en van het verantwoordingsorgaan dat zij de gedragscode hebben nageleefd in het betreffende jaar. De gedragscode, die gebaseerd is op de model gedragscode die de Pensioenfederatie publiceert, is in het verslagjaar gewijzigd overeenkomstig de nieuwe model Gedragscode 2016 vanuit de Pensioenfederatie. In de gedragscode zijn regels en richtlijnen geformuleerd ter voorkoming van conflicten tussen de belangen van het fonds en de privé-belangen van betrokkenen, alsmede ter voorkoming van het gebruik van vertrouwelijke informatie van het fonds voor privé-doeleinden. De gedragscode draagt bij tot het integer functioneren van het fonds en tot het waarborgen van de goede naam en reputatie van het fonds. Naast de gedragscode beschikt het fonds tevens over een incidentenregeling en klokkenluidersregeling.

De compliance officer is belast met het toezicht op de naleving van de gedragscode door aan de gedragscode verbonden personen. Dit betreft in eerste instantie de bestuurders, maar in voorkomende gevallen kunnen het ook derden zijn. Bij de toetsing op de naleving gaat het met name om de bepalingen in de gedragscode met betrekking tot het aanvaarden van relatiegeschenken, giften, uitnodigingen, nevenfuncties, het deelnemen in andere instellingen/zakelijke relaties etc.. Daarnaast adviseert de compliance officer over de uitleg en toepassingen van bepalingen zoals die zijn opgenomen in de gedragscode.

De heer A. Slijters, van accountantskantoor Oamkb te Heerlen, vervult sinds 2015 voor het pensioenfonds de functie van compliance officer.

In het verslagjaar zijn door de compliance officer ten aanzien van de naleving van de gedragscode geen bijzonderheden gemeld. Een en ander is vastgelegd in de jaarlijkse verklaring van de compliance officer over boekjaar 2016.

Wet- en regelgeving

In 2016 zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door de toezichthouders De Nederlandsche Bank N.V. (DNB) en de Stichting Autoriteit Financiële Markten (AFM) geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Code pensioenfondsen

Pensioenfondsen dienen elk verslagjaar verantwoording af te leggen over de naleving van de Code Pensioenfondsen. Daarbij geldt het principe 'pas toe of leg uit (waarom niet)'. Dit betekent dat een pensioenfonds de normen van de code toepast of in het jaarverslag motiveert waarom een norm niet (volledig) wordt toegepast. Afwijking van de norm is mogelijk als daar een goede reden voor is.

Wijziging in de Code Pensioenfondsen

De Code pensioenfondsen is per 1 maart 2016 gewijzigd. In norm 41 is de Ombudsman Pensioenen als alternatief opgenomen voor de interne klachten- en geschillenprocedure. Hiermee wordt in beginsel geregeld dat alle deelnemers, gewezen deelnemers, nabestaanden en pensioengerechtigden een klacht of geschil over de uitvoering van de pensioenregeling bij een pensioenfonds kunnen voorleggen aan de Ombudsman Pensioenen. Deze wijziging van de Code Pensioenfondsen heeft voor het Invista pensioenfonds geen gevolgen, omdat de Ombudsman Pensioenen reeds is opgenomen in de klachten- en geschillenprocedure van het fonds.

Normen uit de Code pensioenfondsen waarvan door het Invista pensioenfonds is afgeweken in 2016.

Het bestuur van het Invista pensioenfonds inventariseert jaarlijks in hoeverre de normen van de Code Pensioenfondsen worden nageleefd. Hier beneden worden de normen toegelicht die (nog) niet (volledig) worden nageleefd:

normnr	Inhoud norm (onderdeel dat niet (volledig) wordt nageleefd)	Toelichting op afwijking
3	Het bestuur stelt een missie, visie en strategie op. Ook zorgt het voor een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt zo nodig bij.	Voor wat betreft de vastlegging van de beleids- en verantwoordingscyclus is het bestuur eind 2016 hiermee gestart.
26	Het bestuur meet hoe effectief de ingezette communicatiemiddelen zijn. Dit doet het periodiek, maar ten minste elke drie jaar.	Het bestuur acht een formele toetsing vooralsnog niet wenselijk. Informeel vindt dit plaats via monitoring van de deelnemersrespons bij de pensioenuitvoerder en de werkgever. Het bestuur heeft daarnaast het voornemen om deze respons via de aanwezige deelnemers bij toekomstige deelnemersbijeenkomsten te willen vernemen.
66	Het bestuur stelt –in overleg met het desbetreffende orgaan– concrete stappen vast om te bevorderen dat fondsorganen divers worden samengesteld. Ook geeft het bestuur aan hoe en binnen welke termijnen het van plan is om de gewenste diversiteit in leeftijd en geslacht te realiseren. Het bestuur legt dit vast in een diversiteitsbeleid. Jaarlijks beoordeelt het bestuur in hoeverre de gestelde doelen zijn gehaald. Driejaarlijks evalueert het bestuur het diversiteitsbeleid.	Het bestuur heeft een diversiteitsbeleid vastgesteld. Hierin is bepaald dat het bestuur de diverse normen uit de Code pensioenfondsen inzake diversiteit tracht na te leven. Bij de samenstelling van de diverse fondsorganen, zal echter de geschiktheid van toekomstige kandidaten te allen tijde prevaleren boven de diversiteitscriteria.
69	Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.	Het bestuur maakt in een profielschets melding van het diversiteitsbeleid. Het VO heeft vooralsnog geen competentievisie vastgesteld. ¹⁾

1) Inmiddels is er in 2017 wél een competentievisie opgesteld door VO.

Klachten en geschillen

Een belanghebbende kan een klacht indienen als deze van mening is dat bij de uitvoering van de pensioenreglementen zijn/haar rechten zijn geschaad. In 2016 zijn er geen formele klachten ingediend bij het pensioenfonds, noch is er sprake geweest van een geschil in de zin van de klachten- en geschillenprocedure van het fonds.

Uitbestedingsbeleid

Het bestuur van het Invista pensioenfonds heeft op basis van zijn verantwoordelijkheid voor het beheer van het pensioenfonds, de vereiste professionele uitvoering en de noodzakelijke risicobeheersing gekozen voor uitbesteding van alle werkzaamheden inzake pensioen- en vermogensbeheer aan externe partijen.

Aan een uitbesteding zijn voor het pensioenfonds een aantal risico's verbonden. Het bestuur heeft daarom beleid vastgesteld voor de beheersing van risico's die samenhangen met uitbesteding van (delen van) de bedrijfsprocessen.

Het Invista pensioenfonds heeft haar uitbestedingsbeleid opgesteld in overeenstemming met de relevante wetsartikelen en met inachtneming van de 'Guidance: uitbesteding door pensioenfondsen' van DNB.

De externe partijen waaraan de werkzaamheden inzake pensioen- en vermogensbeheer zijn uitbesteed rapporteren over de beheersing van de risico's in de vorm van een ISAE3402-rapportage. Daarnaast heeft AZL N.V. een ISAE3000-rapportage. Door het overleggen van deze verklaringen tonen de partijen aan het pensioenfonds én aan de accountant van het pensioenfonds aan, dat de uitvoering 'in control' is. Met het overleggen van de ISAE3402-rapportage en de ISAE3000-rapportage komt het pensioenfonds tevens tegemoet aan de Beleidsregel 'Uitbesteding Pensioenfondsen' waarin DNB heeft vastgesteld dat een pensioenfonds dat zijn administratie uitbesteedt aan een uitvoerder verantwoordelijk is en blijft voor een juiste administratie.

Het bestuur heeft de genoemde rapportages zorgvuldig bestudeerd en geconcludeerd dat er geen tekortkomingen zijn.

Een nadere uitwerking van het uitbestedingsbeleid is opgenomen in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) van het fonds.

Risicomanagement

Aanwezige risico's

De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen en het nastreven van de ambitie van de pensioenregeling. Bij het beheer en de financiering van de pensioenverplichtingen loopt het fonds risico's. De risico's kunnen ingedeeld worden in financiële en niet-financiële risico's. Onderstaande tabel geeft meer uitleg rondom de risico's die het fonds loopt. Verdere kwalitatieve en kwantitatieve uitleg rondom de financiële risico's wordt gegeven in de risicoparagraaf bij de toelichting op de jaarrekening.

Beleidsinstrumenten

Als maatstaf voor de draagkracht van het fonds wordt de beleidsdekkingsgraad genomen. De ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad kan nadelig beïnvloed worden door bovenstaande risico's. Om de risico's te beheersen en de ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad te beïnvloeden heeft het fonds een aantal beleidsinstrumenten tot haar beschikking :

- Beleggingsbeleid
- Premiebeleid
- Toeslagbeleid
- Herverzekeringsbeleid

De uitgangspunten rondom deze beleidsinstrumenten zijn gebaseerd op de risicobereidheid van het fonds welke laatstelijk in 2015 in het kader van de uitvoering van de aanvangshaalbaarheidstoets door het bestuur is onderzocht.

Financiële risico's	Definitie
Renterisico (S1)	Het fonds is gevoelig voor wijzigingen in de rente omdat de rentegevoeligheid van de beleggingen en de rentegevoeligheid van de verplichtingen niet gelijk zijn (de zogenaamde duration mismatch).
Marktrisico (S2, S4)	Het fonds loopt het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen (veroorzaakt door factoren die samenhangen met een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren) waardewijzigingen plaatsvinden.
Valutarisico (S3)	Het fonds belegt in buitenlandse waardepapieren, waardoor het fonds gevoelig is voor koersschommelingen van de betreffende valuta ten opzichte van de euro.
Kredietrisico (S5)	Het fonds loopt het risico van financiële verliezen als gevolg van faillissementen, betalingsonmacht of kredietverslechtering van tegenpartijen.
Beleggingsrisico (S10)	De risico's die het fonds loopt binnen haar vastgoed- en aandelenportefeuille.
Verzekeringstechnisch risico (S6)	Het risico dat het fonds loopt met haar deelnemers op het gebied van sterfte en arbeidsongeschiktheid.
Liquiditeitsrisico	Het risico voor het fonds dat er onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen te kunnen voldoen en/ of het verlies dat beleggingen niet snel verkocht kunnen worden.

Niet-financiële risico's	Definitie
Uitbestedingsrisico	Het uitbestedingsrisico is het risico voor het fonds dat de continuïteit/kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden, dan wel voor deze derden beschikbaar gestelde apparatuur en het ter beschikking gesteld personeel wordt geschaad.
Operationele risico's	Het risico dat optreedt voor het fonds bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten, als gevolg van niet-afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag en systemen of als gevolg van externe gebeurtenissen.
Integriteitsrisico	Het risico voor het pensioenfonds door niet-integere, onethische gedragingen van de organisatie en van medewerkers.
Juridisch risico	Het juridische risico omvat het risico voor het fonds dat niet of niet tijdig de consequenties van (veranderende) wet- en regelgeving worden onderkend, waardoor wet- en regelgeving op onderdelen wordt overtreden.
Reputatierisico	Onder reputatierisico wordt het risico verstaan dat het fonds door het handelen reputatieschade lijdt bij belanghebbenden.

Beleidsmatige toelichting op de aanwezige risico's

Het resulterende beleggingsbeleid kent, in overeenstemming met de uitgevoerde risicoanalyse en het premiebeleid en toeslagbeleid, een gemiddeld risicoprofiel. Met behulp van het beleggingsbeleid kan een verdere beleidsmatige toelichting gegeven worden over hoe het fonds met de belangrijkste financiële risico's omgaat. Volledigheidshalve wordt ook vermeld welk beleid het fonds voert rondom de niet-financiële risico's.

Financiële risico's	Beleid
Renterisico (S1)	Het fonds dekt het grootste gedeelte van het renterisico van de verplichtingen (65% o.b.v. marktwaarde) af.
Marktrisico (S2, S4)	Onderdeel van de investment beliefs van het pensioenfonds is het spreiden van risico's. Door deze diversificatie wordt het marktrisico verminderd.
Valutarisico (S3)	Het valutarisico op in vreemde valuta luidende zakelijke waarden (fondsen) wordt in principe niet afgedekt. Het valutarisico binnen de vastrentende waarden portefeuille wordt binnen de fondsen (in principe) wel volledig afgedekt.
Kredietrisico (S5)	Bij de selectie van beleggingsfondsen wordt rekening gehouden met de (krediet)risico's die een te selecteren fonds accepteert. Deze dienen voor het totaal van de beleggingen in lijn te liggen met de voor het pensioenfonds acceptabele kredietrisico's. Beheersing van het kredietrisico vindt plaats door het stellen van kredietwaardigheidseisen.
Beleggingsrisico (S10)	Conform het marktrisico wordt dit risico grotendeels tegengegaan door de goede spreiding binnen de portefeuille van het fonds.
Verzekeringstechnisch risico (S6)	Overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico's zijn door het pensioenfonds herverzekerd.
Liquiditeitsrisico	Het pensioenfonds belegt een verwaarloos bedrag in illiquide beleggingen.

Niet-financiële risico's	Definitie
Uitbestedingsrisico	Het fonds heeft de pensioenadministratie werkzaamheden uitbesteed aan AZL N.V. De vermogensbeheeractiviteiten zijn uitbesteed aan NN IP. Het pensioenfonds beschikt voor iedere extern uit te voeren activiteit over een uitbestedingsovereenkomst die voldoet de Pensioenwet. In voorkomende gevallen worden met de uitvoerende organisatie nadere afspraken omtrent procedures, processen, informatieverschaffing en te leveren diensten vastgelegd in een Service Level Agreement (SLA).
Operationele risico's	Het fonds monitort dit risico mede door de ISAE 3402 rapporten die het fonds van de uitbestedingspartijen ontvangt.
Integriteitsrisico	Dit risico wordt beperkt met gedragscodes en organisatie van de processen. Het pensioenfonds beschikt over een gedragscode, alsmede een incidenten- en klokkenluidersregeling. Het fonds heeft een compliance officer aangesteld die toeziet op de naleving van de gedragscode van het fonds.
Juridisch risico	In het kader van de beheersing van het juridisch risico heeft het pensioenfonds een uitvoeringsorganisatie en adviserend actuaris aangesteld die bij wetwijzigingen de fondsstukken toetsen en waar nodig wijzigingen voorstellen aan het bestuur. Het bestuur ziet erop toe dat besluitvorming consistent en goed gedocumenteerd plaatsvindt, zodat ook derden de inhoud en werking van dit beleid kunnen volgen. Met alle toeleveranciers zijn contractuele afspraken gemaakt. Partijen dienen regelmatig te rapporteren over het wel of niet voldoen aan de gemaakte afspraken. Daar waar mogelijk heeft het pensioenfonds activiteiten gescheiden ondergebracht, waardoor er een mechanisme ontstaat van controle van de ene door de ander partij. De bestuurders van het pensioenfonds zijn, onder voorwaarden, gevrijwaard voor een eventuele aansprakelijkstelling.
Reputatierisico	Om dit risico te beperken heeft het fonds een integriteitsbeleid vastgesteld evenals een communicatiebeleid waarin transparante communicatie naar haar belanghebbenden voorop staat.

Controle op het gevoerde beleid

Op grond van het FTK moet continu gemonitord en aan de deelnemers gecommuniceerd worden of het gevoerde beleid resulteert in de verwachte doelstellingen. Deze wettelijke verplichting komt tot uitdrukking in de zogeheten 'risicohouding'. De risicohouding van het fonds is de mate waarin het fonds, na overleg met sociale partners en het Verantwoordingsorgaan bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het fonds te realiseren en de mate waarin het fonds beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het fonds. De risicohouding wordt verder onderverdeeld in een korte termijn risicohouding en een lange termijn risicohouding.

Korte termijn risicohouding

De korte termijn risicohouding wordt gemeten aan de hand van de vereiste dekkingsgraad met bijbehorende bandbreedtes. Indien de daadwerkelijke vereiste dekkingsgraad zich op enig moment buiten deze bandbreedtes bevindt, is dit een eerste indicatie dat het gevoerde beleid niet in lijn is met de doelstellingen van het fonds. Het fonds heeft de risicohouding voor de korte termijn vastgesteld op een vereiste dekkingsgraad tussen de 109% en 120%. Gedurende 2016 is de daadwerkelijke vereiste dekkingsgraad binnen deze bandbreedtes gebleven en heeft het fonds zijn beleid niet hoeven aanpassen. Eind 2016 bedraagt de feitelijk vereiste dekkingsgraad 116,9%. De strategisch vereiste dekkingsgraad bedraagt 118,2%.

Lange termijn risicohouding

De lange termijn risicohouding komt tot uitdrukking in de jaarlijks terugkerende haalbaarheidstoets, waarbij het pensioenresultaat de belangrijkste uitkomst is. Conform de risicobereidheid van het fonds heeft het bestuur een pensioenresultaat en ondergrenzen vanuit verschillende scenario's gedefinieerd die aansluiten op de lange termijn risicohouding van het fonds. Korthedshalve wordt hiertoe verwezen naar het hoofdstuk "Financiële positie". In 2016 is uit de jaarlijkse haalbaarheidstoets gebleken dat de resulterende pensioenresultaten voldoen aan de in de risicohouding vastgestelde ondergrens en maximale afwijking.

Vooruitblik 2017

Het bestuur van het pensioenfonds heeft, in verband met de beëindiging van het kapitaalcontract met Nationale Nederlanden per 31-12-2016, zich gedurende 2016 gebogen over de toekomst van het pensioenfonds en eventuele alternatieve uitvoeringsmogelijkheden onderzocht. Naar aanleiding hiervan is besloten om vooralsnog als zelfstandig ondernemingspensioenfonds te blijven voortbestaan. Het bestuur is vervolgens, onder begeleiding van een projectgroep bestaande uit leden vanuit de werkgever en het pensioenfondsbestuur en een externe partij, een transitietraject gestart voor de zelfstandige uitbesteding van de pensioenadministratie en het vermogensbeheer per 1-1-2017. Het bestuur heeft naar aanleiding hiervan besloten om ook na 31-12-2016 zowel de pensioenadministratie als het vermogensbeheer bij de bestaande dienstverlenende partijen onder te brengen. In het eerste respectievelijk tweede kwartaal van 2017 zijn de definitieve contractonderhandelingen met AZL N.V. en NN IP afgerond. Daarnaast heeft het bestuur besloten om per 1-1-2017 een herverzekeringsovereenkomst met Zwitserleven te sluiten voor de herverzekering van zowel het arbeidsongeschiktheids- alsmede het overlijdensrisico. Het definitieve herverzekeringsovereenkomst met Zwitserleven is begin 2017 ondertekend. Het bestuur zal, in samenspraak met de werkgever, de toekomst van het fonds en de verschillende alternatieve uitvoeringsmogelijkheden evenwel verder blijven monitoren.

In het eerste kwartaal van 2017 is een nieuw herstelplan bij DNB ingediend, terwijl in het tweede kwartaal de jaarlijkse haalbaarheidstoets zal worden uitgevoerd en vervolgens ingediend bij DNB.

Het bestuur zal verder de nog openstaande acties naar aanleiding van de gevoerde on-site visit door DNB in 2015 gedurende 2017 verder opvolgen.

Verder is het bestuurslidmaatschap van de heer War per 31-12-2016 geëindigd. Gelet op het feit dat zowel de statuten van het pensioenfonds alsmede de Code Pensioenfonds uitgaan van een maximale zittingstermijn voor bestuurders van 12 jaar, is het niet mogelijk om de heer War nogmaals voor een volgende zittingsperiode te benoemen. Naar aanleiding hiervan is het bestuur een

procedure tot kandidaatstelling voor de ontstane vacature per 1-1-2017 gestart. Het bestuur is voornemens om mevrouw L. van der Plaat als zijn opvolgster in het bestuur te benoemen. Een en ander onder voorbehoud van een verklaring van geen bezwaar van DNB. Na afronding van het opleidingstraject zal bij DNB de toetsingsprocedure in gang worden gezet. Tot die tijd neemt mevrouw van der Plaat, om reeds ervaring op te doen, als aspirant bestuurder deel aan de vergaderingen.

Vastgesteld te Kerkrade d.d. 19 juni 2017

Het bestuur

J.H.G. Thomas
Voorzitter

A.S. Westhuis

T. Harrison

E.N. Sipkema

M.J.J. Wita

Verslag Visitatiecommissie

Bevindingen Visitatiecommissie

1. Inleiding

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista (hierna: het Fonds) heeft VCHolland en daarmee de leden van de visitatiecommissie (VC), na advies van het Verantwoordingsorgaan (VO) van het Fonds, de opdracht gegeven om in het de eerste helft van 2017 een zogenaamde jaarlijkse visitatie uit te voeren. De onderhavige visitatie is de laatste zogenaamde jaarlijkse visitatie in een driejaarscyclus van visitaties waarbij in 2014 een algehele standard visitatie heeft plaatsgevonden. De beoordelingsperiode van deze visitatie strekt zich uit tot de begin 2017 voor de VC beschikbare informatie met betrekking tot het boekjaar 2016.

De VC heeft tot (wettelijke) taak toezicht te houden op (de totstandkoming van) het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het Fonds. De VC is ten minste belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het VO en de werkgever en in het jaarverslag. Het intern toezicht vervult zijn taak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het Fonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering.

VCHolland heeft voor de uitvoering van visitaties een werkwijze ontwikkeld die uiteindelijk uitmondt in een rapportage over de bevindingen en het oordeel van de VC. Daarbij wordt expliciet ingegaan op de (wettelijke) normen met betrekking tot de uitvoering van het intern toezicht.

2. Oordeel/Bevindingen

Samenvattend oordeel

De VC is van oordeel dat het beleid van het bestuur voldoende evenwichtig en op een zorgvuldige manier tot stand is gekomen en uitgevoerd. Daarbij is in 2016 sprake geweest van een positieve ontwikkeling waarbij het Fonds op een voortvarende wijze invulling heeft gegeven aan de implementatie van een volledig eigen beheersituatie voor het pensioen- en vermogensbeheer naar aanleiding van de beëindiging van het kapitaalcontract met Nationale Nederlanden. Hieraan lag het besluit ten grondslag om door te gaan met het Fonds als uitvoerder van de pensioenregelingen van de werkgever. De werkgever heeft daarbij (financiële) toezeggingen gedaan met betrekking tot de toekomstige uitvoerings- en administratiekosten van het Fonds alsmede het zorgdragen voor continuïteit en voldoende tijd voor bestuursleden namens de werkgever. Het Fonds heeft in 2016 ook veel tijd besteed aan de opvolging van de door DNB gedane aanbevelingen naar aanleiding van het in 2015 door DNB gehouden on-site onderzoek bij het Fonds. Het Fonds heeft DNB periodiek geïnformeerd over de voortgang van de gedane aanbevelingen. Staande deze visitatie liepen bij het Fonds nog een aantal acties ter finale afronding daarvan.

De VC is van oordeel dat het Fonds voldoende aandacht heeft besteed aan de toekomstbestendigheid van het Fonds en een solide proces heeft ingericht voor de afwikkeling van het kapitaalcontract en de overgang naar nieuwe uitbestedingsrelaties. Daarbij zal het jaar 2017 in het teken staan van de definitieve keuzes voor de externe dienstverleners, de afronding van de aanbevelingen van DNB en de verdere implementatie van de door het Fonds genomen maatregelen in het kader van de volledig eigen beheersituatie. Daarbij doet de VC met name op het gebied van het beleggings- en risicoproces nog een aantal aanbevelingen.

a. Follow up vorige visitatie

De VC volgt de mening van het Fonds dat het de aanbevelingen uit de vorige visitatie adequaat heeft afgewogen en een voldoende robuust proces heeft ingericht om de opvolging te bewaken. In het geval een aanbeveling niet (volledig) is opgevolgd is dit voldoende onderbouwd. De wijze van opvolging is afdoende vastgelegd.

b. Algemene gang van zaken

Binnen het Fonds is een toereikend proces ingericht om de externe en interne ontwikkelingen en de mogelijke gevolgen daarvan voor het Fonds tijdig te implementeren.

Vanwege de financiële situatie van het Fonds is een herstelplan van toepassing. De VC doet daarbij de aanbeveling om in de communicatie naar de deelnemers toe uitgebreid in te gaan op de financiële situatie van het Fonds en de mogelijke gevolgen daarvan voor de (gewezen) deelnemers.

In 2017 zal het Fonds een definitieve keuze maken voor de externe dienstverleners op het gebied van het pensioen- en vermogensbeheer. Vooralsnog zijn daarvoor tijdelijke overeenkomsten aangegaan. De VC is van mening dat het Fonds belangrijke stappen heeft gezet met betrekking tot de bestendigheid van het Fonds in een volledig eigen beheersituatie.

c. Governance

De VC is van mening dat het Fonds belangrijke vooruitgang heeft geboekt bij het verzorgen van een adequate governance binnen het Fonds. De genomen maatregelen hebben onder meer betrekking op voldoende waarborgen voor goed bestuur, een evenwichtige belangenafweging voor alle betrokkenen bij het Fonds en een beheerste en integere bedrijfsvoering. De relatie tussen bestuur en verantwoordingsorgaan is goed waarbij sprake is van een toereikende informatievoorziening door het bestuur. Het Fonds heeft in het kader van de overgang naar een volledig eigen beheersituatie ruim aandacht gegeven aan de conformiteit van de contractuele overeenkomsten aan de (wettelijke) voorschriften. Daarbij is sprake van een periodieke evaluatie van de externe dienstverleners. Het Fonds besteedt afdoende aandacht aan de naleving van de Code Pensioenfondsen.

Met betrekking tot het beloningsbeleid en actualisering van de fondsdocumenten doet de VC nog een aantal aanbevelingen.

d. Geschiktheid

De VC kan in algemene zin de mening van het Fonds volgen dat voldaan wordt aan de eisen met betrekking tot de geschiktheid en betrouwbaarheid van het bestuur maar doet daarbij een aantal aanbevelingen met betrekking tot de eisen voor specifieke bestuursfuncties en een concrete invulling van het opleidingsplan. In een volledig eigen beheersituatie is het belangrijk dat de deskundigheden van de diverse bestuursfuncties adequaat worden ingevuld. Het bestuur zal daarbij ook aandacht geven aan een voldoende deskundigheidsniveau van de leden van het verantwoordingsorgaan dat daarvoor zelf een competentievisie zal opstellen. De VC heeft aandacht gevraagd voor de invulling van voldoende tijdsbeslag van de bestuursleden. De VC doet in het kader van de bevordering van de diversiteit binnen de fondsorganen de aanbeveling om het diversiteitsbeleid te publiceren. Met betrekking tot de permanente educatie zal het Fonds een meer planmatige aanpak gaan volgen.

Jaarlijks vindt bij het Fonds een zelfevaluatie plaats waarvan de resultaten ook betrokken worden bij het opleidingsbeleid. Daarbij doet de VC de aanbeveling waar sprake is van een externe facilitator deze vanuit een onafhankelijke positie in te vullen. Tevens dienen de resultaten van de zelfevaluatie goed te worden vastgelegd.

e. Beleggingen

Het Fonds heeft zijn missie, visie en strategie vastgelegd in de ABTN en jaarverslag. In algemene zin wordt voldaan aan de eisen met betrekking tot het beleggingsproces. Voor 2017 zijn geen aanpassingen gepleegd in het beleggingsbeleid. Een in 2016 gehouden ALM-studie heeft daarvoor mede de basis gelegd. Vanwege de financiële positie van het Fonds zijn de mogelijkheden van aanpassing van het beleggingsbeleid in de zin van een hoger risicoprofiel ook beperkt. De VC doet nog wel een aantal aanbevelingen voor

een verdere optimalisering van het beleggingsproces onder andere met betrekking tot de doelmatigheid van de nu bestaande governancestructuur in het kader van de meetbaarheid van de uitvoering van de nu vastgestelde beleggingsrichtlijnen en monitoring van de geleverde beleggingsprestaties. Tevens beveelt de VC aan de eisen die aan de invulling van de prudent person regel worden gesteld bij de evaluatie van de gewenste governancestructuur te betrekken.

Met betrekking tot de opzet van een nieuwe eigen beheersituatie van het Fonds doet de VC de aanbeveling daarvoor een plan van aanpak te hanteren met een nadere invulling van het benodigde tijdsbeslag en deskundigheid. Het Fonds dient ook meer aandacht te geven aan een toetsing van de beleggingsprestaties aan de door het Fonds geformuleerde beleggingsdoelstellingen.

Met betrekking tot het maatschappelijk verantwoord beleggen volgt het Fonds het beleid van de vermogensbeheerder. Daarbij heeft het Fonds wel nagegaan of dit beleid voldoet aan de door het Fonds opgestelde richtlijnen.

Het Fonds heeft belangrijke stappen gezet met betrekking tot het voldoen aan de normen ten aanzien van de uitvoering en uitbesteding van het beleggingsproces. Er is sprake van een toereikende monitoring waarbij de VC aandacht vraagt voor de formulering van meer meetbare doelstellingen. Er is sprake van een periodieke evaluatie van de externe dienstverleners.

Het Fonds geeft invulling aan de door de externe accountant en certificerend actuaaris gedane aanbevelingen.

f. Risico's

Het Fonds heeft in 2016 veel aandacht gegeven aan een verbetering van het integrale risicoproces. Er is een uitgebreide risicoanalyse gemaakt waarbij de daaruit voortvloeiende acties zijn opgenomen in een risicojaarplan. Het Fonds hanteert een aantal tools ter monitoring van de risico's, zowel financieel als niet-financieel. Het Fonds heeft acties uitgezet om het risicoproces een vast onderdeel te laten uitmaken van de bestuurscyclus. De VC kan de mening van het Fonds volgen dat er belangrijke stappen zijn gezet ter verbetering van het risicoproces. De VC doet nog de aanbeveling de gevolgen van de huidige financiële positie van het Fonds goed in kaart te brengen en te betrekken in de communicatie met de (gewezen) deelnemers.

Het Fonds heeft in overleg met de sociale partners haar risicohouding vastgesteld.

De in 2016 uitgevoerde haalbaarheidstoets gaf geen aanleiding tot nieuw overleg over de vastgestelde risicohouding.

Voor het Fonds staat een toereikende beheersing van de uitbestedingsrisico's centraal. Daarbij doet de VC de aanbeveling de vereiste kwaliteit in de dienstverlening goed in het oog te houden en alert te reageren op het ontbreken daarvan.

Het Fonds voldoet aan de eisen met betrekking tot de beheersing van de integriteitsrisico's. Daarbij heeft het Fonds ook invulling gegeven aan de aanscherping van de eisen met betrekking tot de ICT-risico's

g. Communicatie

Het Fonds voldoet in algemene zin aan de wettelijke eisen met betrekking tot het communicatiebeleid. Als basis daarvoor hanteert het Fonds een communicatiebeleidsplan. De VC doet daarbij wel de aanbeveling het ontbreken van een effectiviteitsmeting van het communicatiebeleid nader te motiveren. Het Fonds heeft een eigen website waarin Pensioen123 is geïmplementeerd. De VC is positief over de wijze waarop het Fonds invulling geeft aan het communicatiebeleid. Extra aandacht is daarbij vereist voor de financiële positie van het Fonds en de mogelijke gevolgen daarvan voor de deelnemers.

De visitatiecommissie

Thijs Driessen

Herma Polee

John Ruben (voorzitter)

Reactie van bestuur

In het kader van de wet versterking bestuur pensioenfondsen heeft de visitatiecommissie van VC Holland wederom de jaarlijkse visitatie uitgevoerd.

Het bestuur heeft in het voorjaar van 2017 kennis genomen van de conceptrapportage van de commissie en in het overleg met een afvaardiging de definitieve aanbevelingen vernomen.

Gedurende de tweede helft van dit jaar zal het bestuur de aanbevelingen bestuderen en dan omzetten in concrete actiepunten die dan uiteindelijk zullen leiden tot verbeteringen van het huidige fondsbeleid.

In het jaarverslag van 2017 zal de terugkoppeling plaatsvinden van deze aanbevelingen.

Het bestuur dankt de Visitatiecommissie voor het verrichtte werk.

Het bestuur.

Verslag Verantwoordingsorgaan

Oordeel verantwoordingsorgaan

Inleiding

In het kader van de principes van goed pensioenfondsbestuur is met ingang van 1 januari 2008 een Verantwoordingsorgaan ingesteld. In het kader van genoemde principes, is het verantwoordingsorgaan gevraagd een oordeel te geven over het door het bestuur gevoerde beleid over het verslagjaar 2016.

Het verantwoordingsorgaan heeft in het kader van zijn taakuitoefening kennisgenomen van het jaarverslag en de jaarrekening over verslagjaar 2016. Tevens heeft het verantwoordingsorgaan kennisgenomen van de fondsdocumenten zoals statuten pensioenreglementen, de actuariële en bedrijfstechnische nota en de notulen van de bestuursvergaderingen. Daarnaast is deelgenomen in het vooroverleg traject, voor het opstellen van de jaarstukken.

Werkzaamheden verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan is zowel na ontvangst van het jaarverslag als gedurende het jaar in overleg geweest met het bestuur over de navolgende zaken:

- beleid Stichting Pensioenfonds Invista;
- rolverdeling met AZL;
- financiële en actuariële analyses, risico's, uitgangspunten en aanbevelingen;
- ontwikkeling van de dekkingsgraad;
- jaarverslag en jaarrekening 2016;
- deskundigheid van het bestuur;
- communicatie tussen het pensioenfonds en haar deelnemers;
- gevolgen Wet Versterking bestuur pensioenfondsen en Code Pensioenfondsen voor het pensioenfonds en specifiek het verantwoordingsorgaan;
- gevolgen nieuw Financieel Toetsingskader ingaande per 1 januari 2015;
- vooruitzichten waaronder het herstelplan en de evaluatie daarvan;
- visitatiecommissie
- risicoanalyse
- de toekomst van het pensioenfonds.

Oordeel verantwoordingsorgaan over 2016

Na kennis te hebben genomen van het jaarverslag en de jaarrekening over het verslagjaar 2016 en na beoordeling van het gevoerd beleid over het verslagjaar is het verantwoordingsorgaan van mening dat het bestuur hun taken naar behoren hebben uitgevoerd.

Aldus vastgesteld en ondertekend door het verantwoordingsorgaan d.d. 30 mei 2017

Namens deze

H.L.M. Vinders
Lid Verantwoordingsorgaan

Reactie van bestuur

Het verantwoordingsorgaan heeft de jaarrekening, het jaarverslag en een behoorlijk aantal andere documenten bestudeerd gedurende de afgelopen periode. Ook heeft het verantwoordingsorgaan deelgenomen aan diverse overlegmomenten.

Het verantwoordingsorgaan heeft op diverse manieren haar input geleverd en het bestuur waardeert deze inbreng en commentaar enorm en neemt dit mee om het beleid verder aan te scherpen.

Het bestuur is blij met de manier waarop het verantwoordingsorgaan zijn betrokkenheid toont. De samenwerking is prima.

Dank voor jullie inbreng en de nieuwe taken die sommige van jullie ten deel zijn gevallen.

Het bestuur.

Het verslag van het bestuur is vastgesteld te Kerkrade d.d. 19 juni 2017.

Het bestuur

J.H.G. Thomas
Voorzitter

A.S. Westhuis

T. Harrison

E.N. Sipkema

M.J.J. Wita

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na resultaatverdeling; in duizenden euro)

Activa	2016	2015
Beleggingen voor risico pensioenfonds [1]		
Aandelen		
Beleggingsfondsen in aandelen	63.881	57.697
Vastrentende waarden		
Vastrentende beleggingsfondsen	105.901	93.208
Overige beleggingen		
Beleggingsfondsen in commodities	2.124	1.905
	171.906	152.810
Vorderingen en overlopende activa [2]	767	449
Liquide middelen [3]	592	718
	173.265	153.977

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2016	2015
Reserves [4]		
Indexatiereserve	39.834	31.817
Algemene reserve	-23.419	-18.141
	16.415	13.676
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [5]	155.656	139.047
Overige technische voorzieningen		
Voorziening langdurig zieken [6]	178	151
Kortlopende schulden [7]	964	971
Overlopende passiva [8]	52	132
	173.265	153.977

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2016	2015
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten [9]	151	410
Indirecte beleggingsopbrengsten [10]	17.722	3.569
Kosten vermogensbeheer [11]	-305	-277
	17.568	3.702
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [12]	3.720	2.721
Saldo van overdrachten van rechten [13]	58	-344
Pensioenuitkeringen [14]	-1.708	-1.759
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [15]		
Toevoeging pensioenopbouw	-2.677	-2.296
Toevoeging indexering en overige toeslagen	0	-3
Rentetoevoeging	85	-221
Onttrekking voor uitkeringen	1.700	1.751
Vervallen 3-maandsmiddeling	0	-7.080
Wijziging rentetermijnstructuur	-14.706	1.989
Wijziging UFR	0	-3.922
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-75	495
Sterfte	-199	-149
Arbeidsongeschiktheid	-120	0
Overige mutaties	-174	14
Wijziging prognosetafel/grondslagen	-443	1.579
Wezenopslag	0	-15
Collectieve omzetting	0	158
	-16.609	-7.700
Mutatie overige technische voorzieningen		
Voorziening langdurig zieken [16]	-27	-6
	-27	-6

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2016	2015
Herverzekering		
Premies herverzekering [17]	-127	-85
Uitkering uit herverzekering [18]	499	301
	372	216
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [19]	-662	-628
Overige baten en lasten [20]	27	30
Saldo van baten en lasten	2.739	-3.768
Bestemming van het saldo		
Indexatiereserve	8.017	1.174
Bestemmingsreserve SUT	0	-403
Algemene reserve	-5.278	-4.539
	2.739	-3.768

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2016	2015
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Bijdragen	3.619	2.494
Overgenomen pensioenverplichtingen	67	0
Uitkeringen uit herverzekering (inclusief afrekening technisch resultaat)	124	79
Overige	26	1
	3.836	2.574
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen en afkopen, loonheffing, sociale premies en andere inhoudingen	-1.706	-1.778
Premies herverzekering	-127	-85
Overgedragen pensioenverplichtingen	-9	-344
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-593	-572
Overige	0	5
	-2.435	-2.774
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	152	410
Verkopen beleggingen	9.760	22.162
	9.912	22.572
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-11.134	-23.870
Kosten vermogensbeheer	-305	-277
	-11.439	-24.147
Mutatie geldmiddelen	-126	-1.775
Saldo geldmiddelen 1 januari	718	2.493
Saldo geldmiddelen 31 december	592	718

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Toepassing richtlijnen voor de jaarverslaggeving

Op de rechtspersoon is van toepassing het jaarrekeningregime voor grote rechtspersonen. De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar, tenzij anders vermeld.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Stelselwijzigingen

In 2016 hebben zich geen stelselwijzigingen voorgedaan.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld en indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "vorderingen of schulden uit hoofde van effectentransacties".

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien

de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en passiva in vreemde valuta zijn omgerekend naar Euro tegen de koers per balansdatum. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in buitenlandse valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Waardering

Aandelen

Participaties in beleggingsfondsen in aandelen met een beursnotering worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende koers. Participaties in beleggingsfondsen in aandelen die geen beursnotering kennen, worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde opgaven van de desbetreffende fonds managers. De koersverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

Vastrentende beleggingsfondsen

Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde opgaven van de desbetreffende fonds managers. De koersverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

Overige beleggingen

De overige beleggingen worden gewaardeerd tegen de marktwaarde. De marktwaarde wordt bepaald aan de hand van de notering op een beurs of een andere gereguleerde markt. De koersverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Onder liquide middelen worden de banktegoeden opgenomen welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Indexatiereserve

Voor de indexatie van de actieve deelnemers is een indexatiereserve gevormd. Jaarlijks wordt de beschikbare positieve overrente bepaald en toegevoegd aan de indexatiereserve. Aan de indexatiereserve wordt naast de eventuele overrente tevens het rendement op de indexatiereserve en een doorsneepremie van 4% van de pensioengrondslag (op basis van de pensioenregeling voor 2006) toegevoegd. Het bestuur stelt jaarlijks per regeling de indexatie vast, waarbij onder andere rekening wordt gehouden met de financiële positie van het fonds. De op basis van dit bestuursbesluit benodigde koopsom ter verhoging van de pensioenaanspraken wordt onttrokken aan de indexatiereserve van de betreffende regeling. In 2016 heeft geen toevoeging aan de indexatiereserve uit hoofde van de overrente plaatsgevonden.

Algemene reserve

De jaarlijkse resultaten worden toegevoegd c.q. onttrokken aan de algemene reserve, waarbij rekening wordt gehouden met de mutaties in de indexatiereserve.

Technische voorzieningen

Schattingwijzigingen

In 2016 heeft de Commissie Overlevingstafels van het AG een nieuwe prognosetafel gepubliceerd, zijnde de Prognosetafel AG2016, en heeft het fonds besloten over te gaan op deze nieuwe overlevingstafel. Het effect van deze schattingswijziging op de technische voorziening leidt tot een stijging van € 527.000 (0,4%). Primo 2016 heeft bovendien een wijziging plaatsgevonden in het percentage wezenopslag. Het effect van deze schattingswijziging op de technische voorziening leidt tot een daling van € 81.000 (0,1%). Beide schattingswijzigingen zijn als mutatie in het resultaat verwerkt.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

Intrest

Rentetermijnstructuur ultimo boekjaar van De Nederlandsche Bank. De afgeleide marktrente ultimo 2016 bedraagt 1,36% (2015: 1,74%).

Intresttoevoeging

Op basis van de DNB rentetermijnstructuur is deze rente gelijk aan -0,06% (2015: 0,16%).

Sterfte

Prognosetafel AG2016 (startjaar 2017) met fondsspecifieke ervaringssterfte, gebaseerd op een postcodeanalyse.

Gehuwdheid

Bij de vaststelling van de voorziening voor partnerpensioen wordt ervan uitgegaan dat vóór de pensioendatum een leeftijdsafhankelijk percentage van de deelnemers een partner heeft (onbepaald partnersysteem). Na pensioenleeftijd wordt het bepaalde partnersysteem gehanteerd.

Wezenpensioen

De opslag op de technische voorziening voor wezenpensioen is in 2016 gewijzigd naar 0,205% (2015: 0,194%).

Uitkeringen

De uitkeringen worden continu betaalbaar verondersteld.

Leeftijden

De leeftijd van de (gewezen) deelnemer, de gepensioneerde, de nabestaande of wees wordt in jaren en maanden nauwkeurig vastgesteld.

Leeftijdsverschil

Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op 3 jaar gesteld (man ouder dan vrouw).

Kosten

In de voorziening pensioenverplichtingen is een excassovoorziening begrepen van 2,35% (2015: 2,35%) van de netto voorziening.

Voorziening langdurig zieken

Deelnemers die langer dan twee jaar ziek zijn, kunnen arbeidsongeschikt worden verklaard. Om het arbeidsongeschiktheidsrisico af te dekken heeft het fonds een voorziening gevormd. Deze voorziening is gelijk aan tweemaal de jaarlijkse opslag op premies en koopsommen voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid in het jaar voorafgaand aan het afgesloten boekjaar. De risico's zijn verzekerd bij Nationale-Nederlanden en derhalve is hiervoor ook een vordering op de verzekeraar opgenomen.

Herverzekering

Gesepareerd beleggingsdepot

Met Nationale-Nederlanden Levensverzekering Maatschappij N.V. te Rotterdam is een vermogens- en beheerovereenkomst afgesloten. De gestorte gelden zijn ondergebracht in een gesepareerd beleggingsdepot. De beleggingen geschieden in nominale waarden. De overrente, dat wil zeggen het verschil tussen de op de beleggingen verdiende intrest en de voor de financiering van de pensioenverplichtingen benodigde rekenrente, komt contractueel ten gunste van het fonds.

Alle beleggingen en de bij het depot horende bankrekening bij de Bank of New York zijn juridisch eigendom van Nationale-Nederlanden. Het pensioenfonds loopt echter het economisch risico over de beleggingen waar het de waarde en het rendement betreft. Na beëindiging van de contractperiode worden de beleggingen overgedragen aan het pensioenfonds. Het contract heeft een looptijd van vier jaar en heeft als einddatum 31 december 2016. Afrekening van de resultaatdeling vindt plaats aan het einde van de looptijd van het contract. De procentuele uitdeling van een positief resultaat bedraagt 15% t.g.v. het pensioenfonds en 85% t.g.v. Nationale-Nederlanden.

Kortlopende schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Resultaatbepaling

Algemeen

De lasten en baten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten wordt bij vastrentende waarden verstaan de rente-opbrengst verminderd met de kosten; bij de aandelen wordt hieronder verstaan het bruto-dividend verminderd met de kosten. De intresten van overige activa en passiva worden opgenomen op basis van nominale bedragen.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen op de beleggingsportefeuille;
- valutaverschillen met betrekking tot deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransacties.

Kosten van vermogensbeheer

Onder de kosten van vermogensbeheer worden de kosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen.

Premiebijdragen van (werkgevers en werknemers)

Premies worden ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarin de daarmee samenhangende pensioenrechten worden opgebouwd. Premiekortingen, extra premies en bijdragen aan de kosten worden verwerkt in de periode waarin aan de voorwaarden volgens de uitvoeringsovereenkomst wordt voldaan.

Saldo van overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend conform het pensioenreglement en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Mutatie technische voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds

Deze mutatie is toegelicht bij de betreffende post in de toelichting op de waardering.

Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2015	Aankopen/ Verstrek- kingen	Verkopen uitlotingen (af)lossingen	Gerealiseerde koers- verschillen	Niet- gerealiseerde koers- verschillen	Stand ultimo 2016
Zakelijke waarden						
Beleggingsfondsen in aandelen	57.697	934	-304	-9	5.563	63.881
Vastrentende waarden						
Vastrentende beleggingsfondsen	93.208	10.200	-9.456	1.213	10.736	105.901
Overige beleggingen						
Beleggingsfondsen in commodities	1.905	0	0	0	219	2.124
Totaal belegd vermogen	152.810	11.134	-9.760	1.204	16.518	171.906

Er zijn geen directe beleggingen uitgeleend en er zijn geen (in)directe beleggingen in Invista (Nederland) B.V., Invista Polyester B.V. en de daaraan gelieerde ondernemingen.

Methodiek bepaling marktwaarde

In onderstaande tabel is aangegeven op welke manier de marktwaarden zijn afgeleid.

Categorie	Directe markt- notering	Andere methode ¹⁾	Stand ultimo 2016
Aandelen			
Beleggingsfondsen in aandelen	17.672	46.209	63.881
Vastrentende waarden			
Vastrentende beleggingsfondsen	0	105.901	105.901
Overige beleggingen			
Beleggingsfondsen in commodities	2.124	0	2.124
Totaal belegd vermogen	19.796	152.110	171.906

Bovenstaande indeling is zonder look through.

1) De beleggingsfondsen worden gewaardeerd o.b.v. de intrinsieke waarde. Er wordt hoofdzakelijk belegd in beursgenoteerde stukken. De beleggingen lopen via de fondsen.

	2016	2015
[2] Vorderingen en overlopende activa		
Overige vorderingen		
Vordering op Nationale Nederlanden inzake langdurig zieken	178	151
Claim Nationale Nederlanden	215	24
Premies (afrekeningen)	374	274
Totaal vorderingen en overlopende activa	767	449
Alle vorderingen en overlopende activa hebben een looptijd van korter dan één jaar.		
[3] Liquide middelen		
ING Bank N.V.	587	711
Bank of New York (depotbank)	5	7
	592	718
De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds.		
Totaal activa	173.265	153.977
Passiva		
[4] Reserves		
Indexatiereserve ¹⁾		
Stand per 1 januari	31.817	30.643
Uit bestemming saldo	8.017	1.174
Stand per 31 december	39.834	31.817
Bestemmingsreserve SUT		
Stand per 1 januari	0	403
Bij / af: uit bestemming saldo	0	-403
Stand per 31 december	0	0

1) Uitkeringen indexatie vinden plaats conform regelgeving nFTK en op basis van de financiële positie van het fonds.

	2016	2015
Algemene reserve		
Stand per 1 januari	-18.141	-13.602
Bij / af: uit bestemming saldo	-5.278	-4.539
Stand per 31 december	-23.419	-18.141
Totaal reserves	16.415	13.676
<p>De minimaal vereiste dekkinggraad bedraagt 104,0% (2015: 104,0%). De vereiste dekkinggraad op basis van de strategische beleggingsmix bedraagt 118,2% (2015: 120,2%). De aanwezige dekkinggraad is 110,5% (2015: 109,8%) en de beleidsdekkinggraad is 106,3% (2015: 110,5%).</p> <p>Ultimo 2016 is de dekkinggraad vastgesteld als het totaal eigen vermogen plus de totale technische voorzieningen gedeeld door de totale technische voorzieningen.</p> <p>Ultimo 2016 is de (beleids)dekkinggraad hoger dan de minimaal vereiste dekkinggraad, maar lager dan de vereiste dekkinggraad, waardoor het fonds verkeert in een situatie van reservetekort.</p>		
Technische voorzieningen		
[5] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
De toename van de technische voorziening voor risico fonds over boekjaar 2016 bedraagt 16.609. De benodigde intresttoevoeging is gebaseerd op de 1-jaarsrente van -0,06% uit de DNB-rentetermijnstructuur ultimo 2015.		
De voorziening pensioenverplichtingen per 31 december is als volgt opgebouwd:		
Deelnemers	50.652	53.222
Gewezen deelnemers	66.440	51.569
Pensioengerechtigden	38.564	34.256
	155.656	139.047

	2016	2015
Stand per 1 januari	139.047	131347
Mutaties		
Toevoeging pensioenopbouw	2.677	2.296
Toevoeging indexerings- en overige toeslagen	0	3
Rentetoevoeging	-85	221
Onttrekking voor uitkeringen	-1.700	-1.751
Vervallen 3-maandsmiddeling	0	7.080
Wijziging renteterminstructuur	14.706	-1.989
Wijziging UFR	0	3.922
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	75	-495
Sterfte	199	149
Arbeidsongeschiktheid	120	0
Overige mutaties	174	-14
Wijziging prognosetafel/grondslagen	443	-1.579
Wezenopslag	0	15
Collectieve omzetting	0	-158
Stand per 31 december	155.656	139.047
Overige technische voorzieningen		
[6] Voorziening langdurig zieken		
Stand per 1 januari	151	145
Mutatie t.g.v. / t.l.v. de staat van baten en lasten	27	6
Stand per 31 december	178	151
De risico's voor zieken zijn herverzekerd bij Nationale-Nederlanden.		
[7] Kortlopende schulden		
Nationale Nederlanden	906	918
Loonheffing en sociale lasten	45	42
Actuariskosten	7	7
Overige	6	4
	964	971

[8] Overlopende passiva

Raming accountantskosten

Raming actuariskosten

Overige

Alle kortlopende schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan één jaar.

Totaal passiva

	2016	2015
	30	22
	22	21
	0	89
	52	132
	173.265	153.977

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

De bestuursleden van Stichting Pensioenfonds Invista ontvangen geen vergoeding. Twee bestuursleden hebben in 2016 een vacatievergoeding ontvangen voor in totaal € 4.325,-. De kosten voor de Visitatiecommissie bedroegen € 8.621,-. De leden van het Verantwoordingsorgaan worden als zodanig niet bezoldigd.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2016 had de stichting geen personeel in dienst.

Baten en lasten

Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds

[9] Directe beleggingsopbrengsten

Banken

-4

0

Vastrentende waarden

158

421

Intrest over waardeoverdrachten

1

-6

Verzekeringsmaatschappijen

-4

-5

151

410

[10] Indirecte beleggingsopbrengsten

– Gerealiseerde koersverschillen:

• Beleggingsfondsen in aandelen

-9

-1

• Vastrentende beleggingsfondsen

1.213

1.273

1.204

1.272

– Niet-gerealiseerde koersverschillen:

• Beleggingsfondsen in aandelen

5.563

4.513

• Vastrentende beleggingsfondsen

10.736

-1.549

• Commodities

219

-667

16.518

2.297

17.722

3.569

	2016	2015
[11] Kosten vermogensbeheer ¹⁾		
Beheerloon vastrentende waarden	-199	-173
Beheerloon zakelijke waarden	-90	-88
Beheerloon overig	-16	-16
	-305	-277
De directe kosten vermogensbeheer omvatten de zichtbare ('directe') kosten die het fonds op factuurbasis betaalt. De kosten zijn, indien mogelijk, toegerekend aan de verschillende beleggingscategorieën. De transactiekosten zijn gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten. De transactiekosten kunnen niet betrouwbaar worden vastgesteld, omdat deze verrekend zijn in de aan- en verkoopprijzen.		
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen	17.568	3.702
[12] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
Werknemersaandeel	669	505
Werkgeversaandeel	2.914	2.216
Inkoopsommen	137	0
	3.720	2.721
De premiebijdragen van werkgever en werknemers bedragen in totaal 20,9% (2015: 20,9%) van de totale loonsom.		
De kostendekkende, gedempte en feitelijke premies zijn als volgt:		
– Feitelijke premie (exclusief inkoopsommen)	3.583	2.721
– Kostendekkende premie	4.365	3.636
– Gedempte kostendekkende premie	3.311	2.452
De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord.		

1) Voor een uitsplitsing van de kosten vermogensbeheer naar de verschillende beleggingscategorieën wordt verwezen naar het bestuursverslag. Deze kosten wijken af van de jaarrekening, omdat daar ook kosten zijn opgenomen die zijn verwerkt in het nettorendement.

	2016	2015
De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	2.740	2.253
– Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid	127	85
– Opslag in stand houden vereist vermogen	579	346
– Opslag voor uitvoeringskosten	622	641
– Actuarieel benodigd ten behoeve van indexatiereserve	297	311
	4.365	3.636
De gedempte kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	1.863	1.242
– Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid	127	85
– Opslag in stand houden vereist vermogen	402	196
– Opslag voor uitvoeringskosten	622	618
– Actuarieel benodigd ten behoeve van indexatiereserve	297	311
	3.311	2.452
Bij de bepaling van de aan het boekjaar toe te rekenen premie is rekening gehouden met verleende premiekortingen en/of premieopslagen. In 2016 heeft het fonds een feitelijke premie van 3.583 ontvangen. Deze is hoger dan de gedempte kostendeekkende premie.		
[13] Saldo van overdrachten van rechten		
Overgenomen pensioenverplichtingen	67	0
Overgedragen pensioenverplichtingen	-9	-344
	58	-344
[14] Pensioenuitkeringen		
Ouderdomspensioen	-1.540	-1.598
Partnerpensioen	-159	-149
Wezenpensioen	-9	-12
	-1.708	-1.759

	2016	2015
[15] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Toevoeging pensioenopbouw	-2.677	-2.296
Toevoeging indexering en overige toeslagen	0	-3
Rentetoevoeging	85	-221
Onttrekking voor uitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	1.700	1.751
Vervallen 3-maandsmiddeling	0	-7.080
Wijziging rentetermijnstructuur	-14.706	1.989
Wijziging UFR	0	-3.922
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-75	495
Sterfte	-199	-149
Arbeidsongeschiktheid	-120	0
Overige mutaties	-174	14
Wijziging prognosetafel/grondslagen	-443	1.579
Wezenopslag	0	-15
Collectieve omzetting	0	158
	-16.609	-7.700
Mutatie overige technische voorzieningen		
[16] Voorziening langdurig zieken	-27	-6
	-27	-6
Herverzekering		
[17] Premies herverzekering		
Arbeidsongeschiktheidsrisico	-71	-30
Overlijdensrisico	-56	-55
	-127	-85
[18] Uitkering uit herverzekering		
Sterfte	229	48
Arbeidsongeschiktheid	89	0
Mutaties	181	253
	499	301
Totaal herverzekering	372	216

	2016	2015
[19] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratiekosten	-445	-452
Accountantskosten (controle jaarrekening)	-30	-31
Actuariskosten (kosten voor certificering en advisering)	-133	-75
De Nederlandsche Bank	-11	-10
Autoriteit Financiële Markten	-1	-1
Vergader- en verblijfkosten	-6	-2
Opleidingskosten	-8	-27
Overige	-28	-30
	-662	-628
[20] Overige baten en lasten		
Resultaat inzake herverzekering risico langdurig zieken	27	6
Restitutie (proces)kosten juridische procedure	0	24
	27	30
Saldo van baten en lasten	2.739	-3.768

	2016	2015
Actuariële analyse van het saldo		
Beleggingsopbrengsten	17.653	3.481
Vervallen 3-maandsmiddeling	0	-7.080
Wijziging rentetermijnstructuur	-14.706	1.989
Wijziging UFR	0	-3.922
Premies	-203	-612
Sterfte	30	-101
Arbeidsongeschiktheid	-31	0
Uitkeringen	-8	-8
Waardeoverdrachten	-17	151
Mutaties	-60	25
Toeslagverlening	297	308
Wijziging prognosetafel/grondslagen	-443	1.581
Wezenopslag	0	-15
Collectieve omzetting	0	158
Incidentele mutaties voorzieningen	181	253
Andere oorzaken	46	24
	2.739	-3.768
Resultaatbestemming		

Resultaatbestemming

In de bestuursvergadering van 19 juni 2017 heeft het bestuur besloten het resultaat over het boekjaar 2016 ad € 2.739.000,- als volgt te verdelen:

	2016
	x € 1.000
Indexatiereserve	8.017
Algemene reserve	-5.278
	<hr/>
	2.739
	<hr/>

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben geen gebeurtenissen na balansdatum plaatsgevonden, die een financiële impact hebben op het verslagjaar.

Risicoparagraaf

(in duizenden euro)

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd. Conform de berekeningen van het vereist eigen vermogen in het Actuarieel Rapport is de risicoparagraaf gebaseerd op basis van het doorkijkbeginsel (lookthrough-principe) en wordt er rekening gehouden met recente ontwikkelingen zoals het gebruik van de meest recente UFR en de aangepaste definitie van de (beleids)dekkingsgraad en vereiste dekkingsgraad. Laatstgenoemde impliceert dat bij de berekening van de (beleids)dekkingsgraad en vereiste dekkingsgraad rekening gehouden dient te worden met het totale vermogen en de totale technische voorziening. Omdat het fonds geen voorziening voor risico deelnemers of herverzekerd deel van de technische voorziening heeft, wijzigt de (vereiste) dekkingsgraad hierdoor niet. In de risicoparagraaf worden de afzonderlijke risico's van het vereist eigen vermogen gerelateerd aan de voorziening voor risico fonds. De impact van de aangepaste berekeningsmethodiek wordt afzonderlijk getoond. Onder het nieuwe FTK zijn de voorschriften voor de berekening van het vereist eigen vermogen aangescherpt en wordt getoetst op basis van het vereist eigen vermogen gebaseerd op de strategische verdeling. De impact van de afzonderlijke risico's wordt tevens getoond voor het feitelijk vereist eigen vermogen omdat de vereiste dekkingsgraad op basis van de feitelijke verdeling in het nieuwe FTK onder andere een belangrijke rol speelt bij de korte termijn risicohouding van het fonds.

Aansluiting beleggingen vóór en na toepassing look through ten behoeve van risicoparagraaf

Bij toepassing van het look through principe wordt door de betreffende beleggingsfondsen heen gekeken en vervolgens worden deze componenten toebedeeld naar hun desbetreffende beleggingscategorie. Onderstaande risicoparagraaf is gebaseerd op "look through".

	Stand ultimo 2016	Toepassing look through	Stand ultimo 2016 na look through
Onroerende zaken	0	1.199	1.199
Aandelen	63.881	-1.199	62.682
Vastrentende waarden	105.901	2.124	108.025
Overige beleggingen	2.124	-2.124	0
	171.906	0	171.906

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en S10. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2016 van 118,2% en 2015 van 120,2%.

	2016		2015	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	3.059	2,0	3.668	2,6
Zakelijke waarden risico (S2)	20.519	13,2	18.731	13,6
Valutarisico (S3)	9.373	6,0	9.333	6,7
Grondstoffenrisico (S4)	1.609	1,0	1.464	1,1
Kredietrisico (S5)	6.719	4,3	8.115	5,8
Verzekeringstechnisch risico (S6)	5.322	3,4	4.792	3,4
Concentratierisico (S8)	0	0,0	3.036	2,2
Actief beheer risico (S10)	2.841	1,8	2.399	1,7
Diversificatie-effect	-21.036	-13,5	-23.465	-16,9
Totaal vereist eigen vermogen	28.406	18,2	28.073	20,2
Dekkingsgraad		110,5		109,8
Beleidsdekkingsgraad		106,3		110,5
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,0		104,0
Strategisch vereiste dekkingsgraad		118,2		120,2
Feitelijk vereiste dekkingsgraad		116,9		120,4

De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. In de berekening van de beleidsdekkingsgraad is rekening gehouden met de aangepaste definitie van de becijfering van de dekkingsgraad. Zoals aangegeven dient de dekkingsgraad becijferd te worden door rekening te houden met het totale vermogen en de totale technische voorziening. In boekjaar 2015 was de beleidsdekkingsgraad van 110,5% leidend. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2016 van 106,3%, is de beleidsdekkingsgraad afgenomen met 4,2%-punt.

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het Pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Onderstaande duratie cijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 20,9.

Duratie van de pensioenverplichtingen 20,8.

Voor de vaststelling van het renterisico bij het Vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage

worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

	Feitelijke verdeling		Strategische verdeling	
	in €	%	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico fonds (A)	11.122		11.122	
Impact op de rentegevoelige beleggingen (B)	8.408		8.063	
Renterisico	2.714	1,7	3.059	2,0
Afdekkingspercentage (B/A)		75,6		72,5

Hoogte buffer

Op basis van de Vereist eigen vermogen berekeningen bedraagt de buffer voor het feitelijk renterisico 2.714 (1,7%) en voor het strategisch renterisico 3.059 (2,0%) ultimo 2016.

Zakelijke waarden risico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en alternatieve beleggingen in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende zakelijke waarden categorieën getoond.

	2016		2015	
	€	%	€	%
<i>Verdeling Zakelijke waarden en Vastgoed per categorie ¹⁾:</i>				
Ontwikkelde markten (Mature markets)	52.544	82,3	43.478	75,4
Opkomende markten (Emerging markets)	8.598	13,5	10.173	17,6
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	2.739	4,2	4.046	7,0
	63.881	100,0	57.697	100,0

In de post liquiditeiten inbegrepen in beleggingen zijn de overige activa en passiva van beleggingsfondsen waarin wordt belegd begrepen.

1) Deze classificatie is niet op basis van look through maar op basis van de classificatie van de beleggingen zoals gehanteerd in de jaarrekening.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch zakelijke waarden risico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. Deze standaardschokken zijn verder opgehoogd om zodoende rekening te houden met de volgende additionele risicocomponenten: leverage risico en liquiditeitsrisico. De buffer voor het feitelijk zakelijke waarden risico bedraagt 19.463 (12,5%) en voor het strategisch zakelijke waarden risico 20.519 (13,2%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl veel van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er voor om niet actief, alleen indien nodig, haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van het valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

Het valutarisico wordt berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een waardedaling van de beleggingen in vreemde valuta van resp. 20% of 35%. Het valutarisico is het totale negatieve effect op de waarde van alle beleggingen als gevolg van dit scenario. Afdekking van het valutarisico vindt plaats via derivatencontracten, die door de beleggingsfondsen waarin wordt geparticipeerd worden afgesloten.

	2016		2015	
	€	%	€	%
<i>Aandelen en onroerende zaken naar valuta ¹⁾:</i>				
Euro	7.944	12,4	11.883	20,6
Amerikaanse dollar	30.563	47,8	25.020	43,4
Australische dollar	487	0,8	488	0,8
Canadese dollar	1.539	2,4	1.127	2,0
Britse pound sterling	5.889	9,2	4.445	7,7
Hong Kong dollar	1.925	3,0	2.472	4,3
Japanse yen	4.090	6,4	3.601	6,2
Zwitserse francs	2.119	3,3	2.034	3,5
Braziliaanse real	439	0,7	183	0,3
Taiwanese dollar	871	1,4	769	1,3
Overige	5.276	8,3	1.629	2,8
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	2.739	4,3	4.046	7,1
	63.881	100,0	57.697	100,0

1) Deze classificatie is niet op basis van look through maar op basis van de classificatie van de beleggingen zoals gehanteerd in de jaarrekening.

	2016		2015	
	€	%	€	%
<i>Vastrentende waarden naar valuta:</i>				
Euro	79.552	73,6	67.072	71,9
Amerikaanse dollar	-215	-0,2	-511	-0,5
Japanse yen	-887	-0,8	-164	-0,2
Overige	2.501	2,3	1.379	1,5
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	27.074	25,1	25.432	27,3
	108.025	100,0	93.208	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valuta risico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het feitelijk valuta risico bedraagt 9.515 (6,1%) en voor het strategisch valuta risico 9.373 (6,0%).

Grondstoffenrisico

Het pensioenfonds belegt in grondstoffen en loopt daarmee het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt als gevolg van marktontwikkelingen.

Het pensioenfonds belegt niet direct in grondstoffen maar doet dit met behulp van derivaten. Voorbeelden van grondstoffenderivaten zijn indexfutures en indexderivaten die kunnen worden afgesloten op verschillende categorieën zoals landbouw en vee, metalen en energie. Grondstoffen zorgen van oudsher voor diversificatievoordelen binnen de beleggingsportefeuille. Naast diversificatievoordelen bewegen grondstoffen ook mee met stijgende prijzen waardoor ze een hedge vormen tegen koopkrachtontkrachting.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch grondstoffenrisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 35%. De buffer voor het feitelijk grondstoffenrisico bedraagt 786 (0,5%) en voor het strategisch grondstoffenrisico 1.609 (1,0%).

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar.

Een Europese AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geïnclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

	2016		2015	
	€	%	€	%
<i>Rating vastrentende waarden:</i>				
AAA	32.254	29,9	15.939	17,1
AA	14.546	13,5	14.418	15,5
A	11.693	10,8	9.982	10,7
BBB	17.545	16,2	21.454	23,0
Lager dan BBB	519	0,5	3.641	3,9
Geen rating	4.394	4,1	2.342	2,5
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	27.074	25,0	25.432	27,3
	108.025	100,0	93.208	100,0
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd:</i>				
Resterende looptijd tot 1 jaar	7.980	7,4	4.962	5,3
Resterende looptijd van 1 tot 5 jaar	26.770	24,8	23.918	25,7
Resterende looptijd vanaf 5 jaar	46.201	42,7	38.896	41,7
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	27.074	25,1	25.432	27,3
	108.025	100,0	93.208	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het feitelijk kredietrisico van 5.083 (3,3%) en voor het strategisch kredietrisico van 6.719 (4,3%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

In verband met het langlevensrisico wordt aanvullend boven het hanteren van de prudente grondslagen, de Voorziening toekomstige sterfteontwikkeling gevormd.

Hoogte buffer

De buffer voor zowel het feitelijk als het strategisch verzekeringstechnisch risico bedraagt 5.322 (3,4%).

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook 'grote posten' zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

	2016		2015	
	€	%	€	%
Onroerende zaken				
<i>Verdeling onroerende zaken per regio:</i>				
Europa	197	16,4	209	18,8
Noord-Amerika	739	61,6	443	39,9
Midden- en Zuid-Amerika	0	0,0	96	8,6
Azië	182	15,2	362	32,7
BRIC-landen	15	1,3	0	0,0
Oceanië	66	5,5	0	0,0
	1.199	100,0	1.110	100,0
Aandelen				
<i>Verdeling aandelen naar bedrijfstak:</i>				
Basisindustrie	3.050	4,9	1.950	3,4
Cyclische consumentengoederen	6.188	9,9	4.562	8,1
Energie	3.936	6,3	3.018	5,3
Farmacie	6.417	10,2	5.479	9,7
Financiële instellingen	11.309	17,9	8.628	15,1
Industriële ondernemingen	5.502	8,8	4.295	7,6
Informatietechnologie	8.193	13,1	6.427	11,4
Niet-cyclische consumentengoederen	4.912	7,8	5.916	10,5
Nutsbedrijven	1.933	3,1	1.674	3,0
Telecommunicatie	2.232	3,6	1.801	3,2
Overige sectoren	6.271	10,0	8.791	15,5
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	2.739	4,4	4.046	7,2
	62.682	100,0	56.587	100,0

	2016		2015	
	€	%	€	%
<i>Verdeling aandelen naar regio:</i>				
Afrika	668	1,1	544	1,0
Azië	6.995	11,2	7.163	12,7
Europa	20.295	32,4	21.263	37,6
Latijns-Amerika	753	1,2	647	1,1
Noord-Amerika	27.290	43,4	22.482	39,6
BRIC-landen	3.530	5,6	0	0,0
Oceanië	412	0,7	442	0,8
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	2.739	4,4	4.046	7,2
	62.682	100,0	56.587	100,0

Grote posten: zakelijke waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in zakelijke waarden:

NN (L) institutional global enhanced - I Cap EUR	17.672	27,7	16.077	27,9
NN institutioneel Aandelen Fonds - Z	27.576	43,1	25.180	43,6
NN Dividend Aandelen Fonds - Z	10.602	16,6	9.210	16,0
NN Global Emerging Markets Fund - Z	8.031	12,6	7.229	12,5

Vastrentende waarden

Verdeling vastrentende waarden per regio:

Europa	60.961	56,4	49.069	52,6
Buiten Europa	19.990	18,5	18.707	20,1
Liquiditeiten	27.074	25,1	25.431	27,3
	108.025	100,0	93.207	100,0

Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in vastrentende waarden:

NN Fixed Income All Grade Long Duration Fund - Z	68.249	63,2	68.597	73,6
NN duration Matching Fund (L) - Z	26.985	25,0	23.299	25,0
NN Fixed Income All Grade Fund - Z	9.105	8,4	-	-

Er zijn geen directe beleggingen uitgeleend en er zijn geen directe beleggingen in Invista (Nederland) B.V. en de aan haar gelieerde ondernemingen.

Actief beheer risico

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert een hoger actief beheer risico.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt alleen een actief beheer risico becijferd voor de aandelenportefeuille indien de tracking error groter is dan 1%. Voor het pensioenfonds resulteert een buffer voor het feitelijk actief beheer risico van 2.629 (1,7%) en voor het strategisch actief beheer risico van 2.841 (1,8%).

Effect toerekenen naar totale vereiste dekkinggraad

Om van de vereiste dekkinggraad voor risico fonds te geraken tot de vereiste dekkinggraad hoeven er geen aanpassingen te worden gemaakt omdat het fonds niet beschikt over een herverzekerde technische voorziening en/of een technische voorziening voor risico deelnemers.

Het verslag van het bestuur is vastgesteld te Kerkrade d.d. 19 juni 2017.

Het bestuur

J.H.G. Thomas
Voorzitter

A.S. Westhuis

T. Harrison

E.N. Sipkema

M.J.J. Wita

Overige gegevens

Statutaire bepalingen omtrent de resultaatbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Invista te Kerkrade is aan Aon Hewitt Nederland cv de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2016.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Invista, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds. Omdat Aon Hewitt Nederland cv beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Aon Hewitt Nederland cv wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op EUR 1.290.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven EUR 64.500 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 Vereist eigen vermogen.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Invista is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Eindhoven, 19 juni 2017

Ir. M.J.M. Pernot AAG
verbonden aan Aon Hewitt Nederland cv

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista

Verklaring over de in het verslag over het boekjaar opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Stichting Pensioenfonds Invista te Kerkrade gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit verslag over het boekjaar opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Invista op 31 december 2016 en van het resultaat over 2016, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2016;
- de staat van baten en lasten over 2016;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Invista (hierna: de stichting) zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€ 1.290.000
Toegepaste benchmark	0,75% van het pensioenvermogen, zijnde het totaal van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds en de reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritische grens bevindt. Aangezien de stichting in een herstelsituatie zit maar de beleidsdekkingsgraad per jaareinde niet dichtbij een kritieke grens ligt, hebben wij een percentage van 0,75% gehanteerd.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 64.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Risico	Onze controleaanpak
Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
<p>De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.</p> <p>De stichting is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of de stichting voldoende buffers heeft.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.</p>	<p>Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad.</p> <p>De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2016 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerende actaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuariële rapport van de certificerende actaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.</p> <p>Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maand-dekkingsgraden.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht. – Daarnaast heeft de certificerende actaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de voorziening zoals gehanteerd in de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerende actaris.

Waardering en toelichting van niet-(beurs)genoteerde beleggingen

De beleggingen zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen), maar er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van netto-contante-waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-(beurs)genoteerde beleggingsfondsen.

De waarderingonzekerheid neemt inherent toe bij de posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers.

De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in de paragraaf 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting '[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds'. Bij de stichting betreft dit de posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen, met name aandelenfondsen (€ 46 miljoen) en obligatiefondsen (€ 106 miljoen), samen 88% van de totale beleggingen.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de niet-(beurs)genoteerde beleggingen niet juist gewaardeerd zijn. In onze risico-inschatting houden wij rekening met het feit dat de onderliggende beleggingen in de niet-(beurs)genoteerde fondsen veelal genoteerde marktprijzen als basis van de waardering kennen hetgeen de schattingsonzekerheid verlaagt.

Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2016. Voor alle niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen zijn de waarderingen geverifieerd met gecontroleerde jaarrekeningen 2016 van deze fondsen.

Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen onderzocht.

Risico	Onze controleaanpak
Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen	
<p>De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van de stichting. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in de paragraaf 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting '[5] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds'. Hieruit blijkt dat de schattingswijziging heeft plaatsgevonden door toepassing van de meest recente prognosetafels en aanpassing van de ervaringssterfte (verhoging van voorziening € 0,4 miljoen).</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd zijn.</p>	<p>Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaris van de stichting. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaris heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2016. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels en de effecten van de wijzigingen hierin, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.</p> <p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2016.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaris. – Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaris, gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn.

Verklaring over de in het verslag over het boekjaar opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het verslag over het boekjaar andere informatie, die bestaat uit:

- het verslag van het bestuur;
- de overige gegevens;
- andere informatie, bestaande uit: bestuur en organisatie, meerjarenoverzicht, karakteristieken van het pensioenfonds, verslag visitatiecommissie en het verslag verantwoordingsorgaan.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag van het bestuur en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Maastricht, 19 juni 2017

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. R.E.J. Pluymakers RA